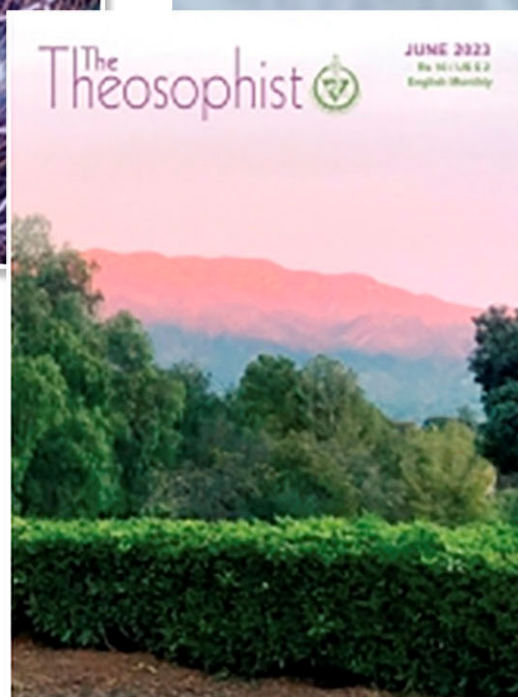
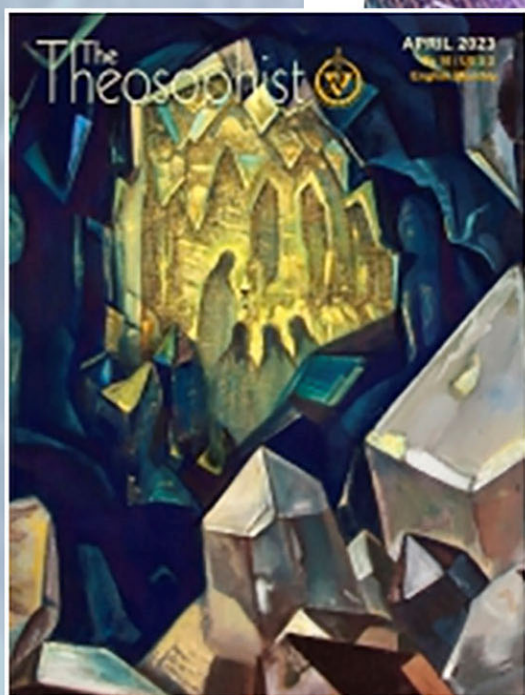

ЖИВА ТЕОСОФІЯ

Альманах

№ 1
Вересень 2023 р.

Зміст

Добродесні якості. <i>Сесіль Мессер.</i> Квітень 2023 р.	3
Хамса: Великий птах. <i>Кірк Грейдін.</i> Квітень 2023 р.	5
Духовна еволюція. <i>Тім Бойд.</i> Травень 2023 р.	10
Дж. Крішнамурті і теософія. <i>Рачна Шрївастава.</i> Травень 2023 р.	13
Цитати про війну. <i>Дж. Крішнамурті.</i> Травень 2023 р.	16
Декілька думок про навчання. Тім Бойд. Червень 2023 р.	18
Неймовірна сила тиші. <i>Діна Падхі.</i> Червень 2020 р.	20
Мистецтво бути неупередженим. <i>Ян Ніколас Кінд.</i> Липень, 2020 р.	23

Дорогі друзі!

Перед вами перший номер Альманаху "ЖИВА ТЕОСОФІЯ".

*Це проект нового регулярного видання Теософського товариства в Україні, мета якого – знайомство українських теософів та широкого кола зацікавлених читачів з матеріалами головного друкованого органу Теософського товариства, щомісячного журналу **The Theosophist (Теософ)**, який видається в Аджарі.*

Журнал містить статті сучасних теософів світу, з різних країн та континентів. Альманах виходитиме один раз на квартал і включатиме найцікавіші статті за попередній квартал, а також, можливо, деякі вибрані статті минулих років.

У перший номер редакційна рада відібрала статті з журналів за квітень, травень та червень 2023 року. Ми маємо радість і честь знайомити вас із сучасною теософською думкою і колегами-теософами.

Бажаємо приємного і корисного читання.

ДОБРОЧЕСНІ ЯКОСТІ

Сесіль Мессер

Пан Сесіль Мессер, який звільнився з науково-технічної групи Космічної програми НАСА, протягом 12 років представляв духовні вчення з різних традицій, проживаючи в Інституті теософії Кротона, Огайо, Каліфорнія. Він живе в горах Північної Кароліни. З його *«Танець із Сансарою: Деконструкція драми Его»*, гл. II, 2022.

ДВА з половиною тисячоліття тому Будда навчав про «великі досконалості» (санскр., *параміти*), які, будучи вдосконаленими, унікально відзначають повністю просвітлену істоту. Ми можемо практикувати ці шість способів поведінки як духовний шлях, який дає нам змогу справді приносити користь усім істотам. Вони розквітнуть у прояв доброзичливості, коли наша практика медитації буде поглиблена. Шість *параміт*: щедрість, дисципліна, терпіння, ентузіазм, уважність і мудрість.

1. Щедрість – це якість бути добрим і відкритим серцем. Існує три види щедрості: безпосередній обмін нашими матеріальними багатствами з тими, хто цього потребує. Мудрі люди кажуть, що зерна щедрості закладені в кожному з нас. Подивіться на радісну природну поведінку маленької дитини, коли вона ділиться цукерками з товаришами. Оскільки щедрість є вродженою, це насіння можна виховати та проростити, навчаючи.

Другий вид щедрості – захист від страху. Матері природно дають це своїм немовлятам, як батьки своїй родині. Успішні уряди захищають своїх громадян, створюючи відповідну систему охорони здоров'я, надаючи допомогу для життя та можливість отримати освіту.

По-третє, і це найбільша щедрість, полягає в тому, щоб ділитися духовними вченнями настільки, наскільки це можливо. Подаючи приклад, більшість із нас може навчити дитину доброті та прощенню. Якщо ми знаємо про дхарму більше, ніж інші, чи не наш обов'язок ділитися нею?

Що робити з очевидним фактом, що іноді ми не щедрі? Давайте пророшувати зерна щедрості, роздаючи невелике майно без почуття гордості чи небажання. Поступово зникне відчуття застереження, коли ви віддаєте цінне майно. Ми можемо виробити звичку шукати бездомного, щоб дати йому їжу чи гроші. Вручити подарунок особисто комусь важливіше, ніж надіслати чек до благодійної організації. Одержимість тим, що цей жест може сприяти

лінощам або викликати залежність, може змусити нас зневажити цінність щедрості. Це може привести нас до того, що ми зіб'ємося зі шляху і заблукаємо в трясовині жадібності. Давайте будемо вдячні за нашу долю, яка робить можливим дарування.

2. Дисципліна – це дотримання правильної етики та моральної поведінки. Це також має три аспекти. По-перше, не нашкодити. Подібно до етики, втіленої в клятві Гіппократа, ми вирішимо ніколи не завдавати шкоди жодній живій істоті: людині, тварині чи Геї.

Другий аспект – робити добродесні вчинки, які приносять користь іншим. Таким чином на нашому життєвому рахунку накопичуються кармічні заслуги.

По-третє, потрібно піклуватися про себе, розвиваючи чесноти та практикуючи вчення дхарми під час медитації. Це підвищує самооцінку, яка приносить щастя та благополуччя оточуючим.

3. Терпіння елегантно і вміло пом'якшує гнів і запобігає появі злоби. Це запобігає ескалації зловмисних ситуацій, які, за іронією долі, могли бути створені нами. Терпіння заспокоює, даючи час і простір, щоб ікла злоби відійшли. Ми можемо виховувати терпимість до помилок інших, а також до власних проблемних драм. Ісус навчав: «Люби свого ворога і не суди інших». Уважно поставтеся до цієї заповіді, тому що багато хто з нас проповідував її протягом двох тисяч років і все ж не засвоїв досі.

4. Ентузіазм означає радісну та старанну уважність, яка постійно пам'ятає про дії нашого тіла, мови та розуму. Давайте старанно захищати свій організм від пошкоджень шкідливими ліками, нездоровою їжею, шкідливими професіями та нехтуванням повноцінного відпочинку. Ми можемо дозволити нашому мовленню стати приємним і нешкідливим, а нашому розуму – спокійним і ясним. Давайте насолоджуватися корисними діями і радісно практикувати дхарму без зволікань.

5. Уважність стосується якості спокою, ясності та проникливості. Усвідомлюючи дію мови, ми прагнемо не брехати, не пліткувати і не лихословити. Розумна обізнаність спонукає нас говорити по-доброму з іншими та про інших. Виконання цієї *параміти* веде до розуму безтурботності, подібного до тихого лісового басейну, здатного до ідеального відображення. Це готує розум бути сприйнятливим до істини, народженої мудрістю.

6. Мудрість бачить деструктивні наслідки психічних страждань, таких як збереження неправильних поглядів, нав'язлива жага бажаних речей і потурання ненависті до інших. Удосконалившись, ця чеснота виявляє люблячу доброту, величезне співчуття та трансцендентне усвідомлення. Стабілізація розуму за допомогою практики усвідомленості та медитації проникливості дозволяє нам зазирнути в природу самого розуму та побачити речі такими, якими вони є насправді. Досягнувши повної реалізації, ми можемо справді приносити користь іншим, а також собі.

Якість щедрості особливо актуальна для виконання нашої подорожі, тому що вона запобігає постійному спотиканню та оступанню через его. Очищення у джерелі щедрого серця є першорядною умовою для початку правильної практики медитації. Ця дія полегшує наш тягар плекання его.

У своїй основі ми є духовною істотою; отже, доброчесність є вродженою частиною нашої природи і її можна розкривати, виховувати та проявляти. Чеснота не виникає з нічого; вона прихована, як насіння всередині нас. Чотири привиди в романі Діккенса «Різдяна пісня» змогли перетворити скнару Скруджа на щедрого філантропа, оскільки зерно щедрості було в його серці.

Практика *параміт* розкриває природні чесноти та аналогічна наповненню нашого чарівного сховища, нашого особистого банку пам'яті насінням трансформації. Це не стільки акт накопичення, скільки процес деконструкції регресивних звичок і створення простору для самовираження вродженої чесноти. Хоча спочатку вони здавалися сфабрикованими, з практикою вони стають цілісними і проявляються як *Чотири Невимірні*.

З неправильним мотивом вигадані чесноти можуть стати прихованими формами жадібності та самозвеличення або призвести до самовдоволення та самозадоволення. Прагнення отримати чесноту як благочестиве майно заважає нам збирати її на благо інших. Той, чий мотиви виникають із глибокого співчуття та чистого бажання допомогти іншим, а потім обирає шлях до просвітлення, називається бодхісаттва (санскр., *бодхісаттва*). Великі досконалості виникають, коли відмовляються від нарцистичного уявлення про себе – це вища жертва духу.

Давним-давно, в четвертому столітті нашої ери, в невеликому індійському селі жив побожний чернець на ім'я Арья Асанга. Він був одержимий бажанням побачити Будду, тому залишив монастир і пішов у відокремлений притулок у горах. Там, завдяки своїй працьовитості, він сподівався зв'язатися з Буддою. Однак, практикуючи медитацію протягом дванадцяти років без видимого успіху в досягненні своєї мети, він занепав духом і вирішив відмовитися від ретриту та повернутися до свого села.

На зворотному шляху він випадково натрапив на собаку-мату, що лежала на узбіччі дороги. Вона була виснажена, її задні кінцівки гнили й були вкриті опаришами. Відчуваючи нестерпний біль, вона гарчала і намагалася вкусити кожного, хто наближався. Асанга був у боротьбі зі страхом і нестерпним почуттям співчуття. Тим не менш, він відрізав шматок плоті від власного тіла і згодував його голодній тварині. Потім він почав використовувати палицю, щоб видалити личинки, але зрозумів, що це завдасть їй шкоди, і що єдиний безпечний спосіб – використовувати язик.

Асанга опустився на коліна, але його так відштовхнула гниюча маса, що корчилася, що він заплющив очі. Тим не менш, він висунув язик, щоб почати видаляти личинок, але тільки намацав землю. Коли він відкрив очі, собаки не було; на її місці був Будда, якого він шукав. Його дванадцять років практики розчинили його негативну карму та затемнення настільки, що він зміг побачити страждання собаки. Його співчуття і доброта дозволили йому побачити Будду.

Співчуття – це дієве слово без кордонів.

Гаутама Будда

ХАМСА: ВЕЛИКИЙ ПТАХ

Кірк Грейдін

Кірк Б. Грейдін був членом Об'єднаної ложі теософів у Санта-Барбарі з 1979 року, написав багато статей для *VIDYA* та інших видань, виступав з мультимедійними презентаціями на різних теософських майданчиках і став співзасновником Studio Vach, серії подкастів та відео на основні вступні теми теософії.

Великий Закон проголошує: – “Для того, щоб стати ЗНАВЦЕМ ВСЬОГО, ти повинен спочатку пізнати СЕБЕ”. Щоб досягнути знання ВСЬОГО, ти мусиш повірити своє Я – не-Я, Буття – не-Буття, і потім ти зможеш спочити між крилами ВЕЛИКОГО ПТАХА. Який же чудовий цей одвічний відпочинок між крилами того, що є ненародженим, невмирущим, що є АУМ на віки вічні (*Голос Безмовності*, І.19).

У 1952 році сходження на вершину гори Еверест так і не вдалося досягти, незважаючи на неодноразові спроби великих елітних команд найвідоміших альпіністів. Окрім суворої погоди, підступних кригопадів і фатальних тріщин, останні 2000 футів набору висоти відбуваються в тому, що альпіністи називають «зоною смерті», де не вистачає кисню, щоб людське тіло функціонувало протягом тривалого часу. Однак у 1953 році було схвалено ще одну британську експедицію за участю понад 400 осіб, включаючи 362 носильників, 30 шерпів і 10 000 фунтів багажу. 29 травня, після трьох місяців на горі та однієї невдалої спроби сходження, сер Едмунд Гіллари та непальський шерпа Тенцінг Норгей здійснили перший в історії успішний підйом на вершину.

На півфінальному етапі сходження їм допомагав Джордж Лоу, альпініст з Нової Зеландії, який стверджував, що бачив гірських гусей (*Anser Indicus*, гуска гірська або індійська), що пропливають над вершиною. У той час це вважалося фізіологічно неможливим для птахів будь-якого типу та на більш ніж мильо вище, ніж літав будь-який інший відомий птах. Тільки за останні п'ятдесят років за допомогою радіопередавачів і супутників дослідники підтвердили міграцію цього чудового виду, що відбувається двічі на рік. Зараз науково задокументовано, що гірські гуси піднімаються в безперервному польоті з рівня моря на висоту понад 23 000 футів за один семигодинний нічний період, щоб прибути до місць гніздування серед незайманих озер Гімалайського плато.

Санскритське слово *хамса* може означати лебідь або гусак. Це говорить про те, що сучасна наука тепер підтвердила розповіді, знайдені в Пуранах і давньоіндійських епосах, де неодноразово описувалися історії про такі міграційні закономірності *хамси*. В одному з найвідоміших міфів *Рамаяні* семеро рішкі набули вигляду лебедів та спустилися з небес до озера Манасаровар, щоб відвідати місце, де були написані Веди. Озеро Манасаровар розташоване біля підніжжя гори Кайлаш у Тибеті, яку індуїсти вважають місцем перебування Шиви. Вона також відома як гора Меру, священне місце паломництва буддистів і джайнів.

О.П. Блаватська (О.П.Б.) навчала, що в деяких Пуранах термін «*ші*» є завуальованим посиленням на сім Дхіані, первинні еманції Махату, Космічного Розуму, що розгортаються як центри кармічного та космічного закону і, зрештою, як істоти аватарного походження, а також людські принципи в мікросмічній еволюції. У цьому контексті символ лебедів у *Рамаяні* можна порівняти із символом крилатої земної кулі, що увінчує кадуцей досконалого Адепта або Бодхісаттви, який добровільно й періодично спускається крізь прототипні ієрархії, щоб направляти й навчати людство, відновлювати *дхарму*, і сприяти подальшому духовному прогресу еволюції.

На Заході це зграї тундрових лебедів, які двічі на рік здійснюють 4000-мильну подорож зі східного та західного узбережжя Північної Америки (включаючи Каліфорнію) у віддалені регіони Арктики для гніздування, народження та виховання пташенят. Відомо, що вони мігрують у V-подібній формації на висоті понад 20 000 футів. Окрім того, що вони є символом добровільної участі мудрих істот у колективному відродженні, реінкарнації та циклічному поверненні, багато аспектів таких подорожей демонструють неабиякі інстинктивні знання та високорозвинену гармонійну налаштованість на ритми і сигнали природи. На

протипагу цьому, протягом шести тижнів кожного року під час линьки лебеді, як і всі інші водоплавні птахи, не можуть літати. У період линьки все його пір'я скидається і відростає заново, що є ще одним символом смерті і відродження, щорічного самооновлення і саморегенерації.

У «Таємній Доктрині» говориться, що аналогія і відповідність є найвірнішими провідниками в окультному вченні. Це тому, що принцип єдності пронизує Природу, тому що кожна фізична частинка і кожна жива форма «відповідає і залежить від свого вищого *ноумена*» – вищої Істоти або універсального принципу, «до чийої сутності вона належить» [1]. *Як в горі, так і внизу*. Божественна єдність диференціюється на семи первинних стадіях: від безформного до форми, від суто духовного до архетипно-акашичного, від психоментального до астрально-фізичного, «уся Природа розвивається на паралельних лініях».

Ось чому кожна мікрокосмічна форма, від найменшої інфузорії до будови людини та сонячної системи, є аналогом цілого космосу. Ціле віддзеркалюється в кожній частині. «Росинка і зоря сяють по-сестринськи, з'єднавшись у спільній праці» [2]. Крім того, ця полярність між духовним нагорі та матеріальним внизу аналогічна полярності між повітрям і водою. Водяні птахи, такі як лебідь, ібіс, гусак і пелікан, оскільки вони живуть і в небі, і у воді, долають цю полярність і виходять за її межі. Це одна з причин, чому ці чудові створіння займають таке помітне місце в багатьох міфологічних традиціях і їх охороняють і шанують як священні живі символи божественного життя, втіленого Бодхі [3].

Сучасні студенти теософії мали, здавалося б, випадкові зустрічі з водоплавними птахами, які з'являлися в ключові моменти та за різноманітних обставин, що свідчить про живу присутність божественної мудрості. В одному випадку, після особливо тривалого й глибокого вивчення першого тому «Таємної Доктрини», молодий чоловік вийшов на балкон другого поверху саме тоді, коли надзвичайно велика чайка пролетіла в декількох футах над ним. Можливо, завдяки пробудженому під час навчання *буддхічному* сприйняттю, в одному помаху крил студент побачив відображення всього космологічного вчення.

У шостому розділі книги «Вступ на Серединний шлях» Чандракірти описує лебедя як символ *Бодхісаттви*, синтезу відносної та абсолютної *бодхічитти*, часового і позачасового аспектів універсального альтруїзму та співчуття:

Цар гусей, що виростив широкі білі крила
Відносного [і] абсолютного, що супроводжується гусями – людьми,

Завдяки силі [породжуваного крилами] повітряного потоку – блага

Прекрасно перебереться [на] інший берег моря заслуг Переможця [4].

Так само в давньоруській міфології божество *Танґрі Кара Кан* – це чистий білий гусак, який постійно літає над безмежним водним простором і є володарем трьох царств повітря, води і землі. У єгипетській міфології *Геб* – творче божество і батько осірійських богів, який носить гусака як корону і який разом із *Нут*, богинею неба, відкладає золоте яйце, що стає сонцем. Божественний гусак одночасно перевершує та випромінює все. Значення великого птаха як символу чистоти, творчої плодючості та універсальної світлової сили, таким чином, тісно пов'язане з іншим природним символом, який О.П.Б. називає «таємницею з таємниць», – символом яйця. Всі птахи, звичайно, народжуються з яєць.

Яйце було включено як священний знак у космогонію кожного народу на Землі, і шанувалося як через його форму, так і через його внутрішню таємницю. З найдавніших розумових уявлень людини воно було відоме як таке, що найбільш вдало відображає походження і таємницю буття. Поступовий розвиток непомітного зародка всередині замкнутої шкаралупи; внутрішня робота, без будь-якого помітного зовнішнього втручання сили, яка з прихованого *ніщо* робить активне *щось*, не потребуючи нічого, крім тепла; і яка, поступово перетворившись на конкретну живу істоту, розбивала свою оболонку, з'являючись для наших зовнішніх почуттів як істота, що самозароджується і сама себе створила – все це з самого початку мало здаватися постійним дивом (*Таємна Доктрина*, I, 359).

Непорочний білий лебідь, що спить на воді у формі яйця, з довгою шиєю, згорнутою на спині, і головою біля хвоста, нагадує нам також про *уробороса*, змія, що ковтає власний хвіст [5], символ духовного провидіння, божествен-

ного знання, закону вічної періодичності та карми, в яких кінець закорінений у початку, а наслідок – у причині.

В індуїстському пантеоні біла *хамса*, як відомо, зображується як *вахан*, або носій *Брахми*, який також відомий як *Хіраньягарбха*, космічне золоте яйце або утроба, з якої виникає все інше. Але О.П.Б. вказує тут на екзотеричну помилку. *Калахамса* як білий лебідь, каже вона, не є носієм *Брахми*, а є самим *Брахмою*, семикратною творчою потенцією, що розгортається з семи *лайя* центрів, стаючи цілісністю існування, що проявляється через сім Променів у семи великих Колах. Білий лебідь є періодичним проявом чорного лебедя, «самої темряви, непізнаного Абсолюту» [6]. Водночас чорна *Калахамса* також є семискладовою, що складається з семи "вічностей" [7].

Деякі санскритські містики розташовують сім сфер буття, сім духовних лок (*locas*) або світів, у тілі *Кала Хамси*, Лебедя поза Часом та Простором, який може трансформуватись у Лебедя у Часі, коли Брахман (непроявлений, безособовий і непізнаний принцип Всесвіту) перетворюється у Брахму, проявленого Творця (*Голос Безмовності*, примітка 16).

Великий Птах Життя є споконвічним і священним мостом між *кала* і *кхандакала*, безумовно Позачасовим і обумовленим Часом. Невимовне Світло, приховане в Божественній Темряві в безмежному просторі, на зорі диференціації стає веселковим мостом, який відображає єдине безбарвне Світло Духовного Сонця у своєму блаженному танці з сімома завісами, що передбачає сім споконвічних променів в чудовому унісоні як *fons et origo* (лат., джерело) сліпучої та незліченної множинності проявів [8].

Єдине біле світло, проходячи через тріадичну призму, стає сімома кольорами веселки. В індуїстській традиції білий лебідь є також *ваханом* низки інших головних божеств, таких як Сарасваті, богиня музики та мистецтва, знання, мудрості і навчання; Віевакарман, божественний архітектор і будівничий космосу; і Гаятрі, уособлення мантри *Гаятрі*, гімн духовному сонцю. Ці асоціації зустрічаються не лише в найдавніших відомих Ведах та індійських епохах, але й є основними темами щонайменше трьох Упанішад: *Хамса*, *Парамахамса* та *Надабінду Упанішада*.

У *Хамса Упанішаді* ми знаходимо коротку розмову між індуїстським мудрецем Гаутамою та божественним Санаткумарою, «знавцем усіх *дхарм*», який пропонує дистиляцію ведичної мудрості. Тут розкриття знання про птаха, відомого як *хамса*, дається як алегоричний еквівалент розгортання духовного Самопізнання, також відомого як *Брахма-Відья*, духовне сонце, що «сяє більше, ніж десятки мільйонів сонць, і яким пронизаний весь цей світ».

При нашому народженні воно входить в нас, перелітний птах!

як вогонь, незримо присутній у деревині, як олія, прихована в кунжутному насінні, воно живе в самій глибині нас:

пізнати його (птаха) - означає звільнитися від смерті (*Хамса Упанішада*).

Текст заохочує до споглядання *хамси* як «*Атмана* в серці», носієм якого є універсальне *буддхі*. У ньому також описується, як правильна і багаторазова медитація на *Гаятрі* дозволяє людині осягнути і вийти за межі всіх інших нижчих станів свідомості і рівнів ідентичності. Найвищий стан єднання з АУМ називається єднанням з *Нада*, «ненаголошеним звуком» [9]. У *Хамса Упанішаді* це *парамахамса*, найвищий або остаточний лебідь. Це пов'язано з поділом терміна *хамса* на два слова: *ахам* і *са*. *Ахам* означає «Я є» або «ти є», і *са*, що означає «Те»; «Ти є ТЕ» є одним із найголовніших вчень Упанішад.

Тільки в цьому міститься універсальна таємниця, вчення про тотожність людської сутності з божественною сутністю, для того, хто розуміє мову мудрості. . . . Це ж слово можна прочитати як «*Кал-ахам-са*», або «Я є Я», у вічності Часу...» (Таємна доктрина, I, 78).

Відношення між *пранавою*, або Словом у формі АУМ, і символом лебедя додатково розглядається в *Надабінду Упанішаді* та згадується в *Голосі Безмовності*. «Склад А - це ... його праве крило, У – ліве, М – хвіст, а *ардхаматра* (півсклад), як кажуть, його голова» [10].

Як виклик прихованого божественного сонця, джерела універсальної свідомості і всієї доброзичливої, ізотропної сили, *мантру* можна вимовляти тільки від імені цілого і універсального просвітлення. Інакше вона матиме зворотний ефект. Вільям Куан Дžadж навчав, що вона являє собою «таємну течію думок, яку повинні підтримувати всі кандидати, навіть коли вони зайняті необхідними життєвими обов'язками».

Якби ця практика була належним чином підтримана, писав він, це призвело б до «пізнання Таємної Доктрини» [11].

В індійській класичній музиці *матра* – це такт, найменша частина ритмічної структури. У ведичній традиції кожен тип *матри* відповідає божеству, а *ардха-матра*, або півтакт, співвідноситься з Варуною. Варуна – одне з найдавніших ведичних божеств, яке складається з багатьох шарів значення. Варуна є «Все-світнім охоплювачем»... ПРОСТОРУ» [12], джерелом семи річок неба, що означає «низхідних творчих богів», так і семи річок землі, що означає «сім корінних рас». Крім того, «Варуна [є] головним серед Владик-Дхіані, або Девів», – написала О.П.Б., що «передає таємниці» [13].

З огляду на все це, інші фізичні характеристики та геометричні особливості лебедя стають дуже показовими. Наприклад, у польоті, якщо дивитися на нього зверху чи знизу, основні частини видимої будови лебедя - голова і дві лапи, хвіст і два крила - утворюють переплетені трикутники. Махатма КХ називає переплетені трикутники янтрою людства 5-ї раси і «квадратурою кола» [14]. Як головна особливість теософської печатки, вона вказує на незліченні семискладові підрозділи, знайдені у філософії, як на ключ до розуміння мудрості логосу, що пронизує всю природу.

У *Хамса Упанішаді* названо сім чакр, психо-духовних центрів людської конституції, від *муладхари* в основі хребта до *брахмарандри* на маківці голови, які також є і в лебедя. Це підтверджується тим фактом, що лебідь-шипун і деякі види гусей мають базальний горбок на верхній частині дзьоба між двома очима. Співвідносячись з *бінду*, крапкою над півмісяцем в ідеограмі АУМ, воно метапсихологічно пов'язане зі «здатністю перенести потрібний АУМ у сферу часу» [15]. Коли він повністю активний, то пробуджує *буддхичну* здатність до безпосереднього пізнання архетипових сутностей, *ам-та*, що перетворює всі дії в сфері щоденної дхарми на духовне живлення для всіх істот, видимих і невидимих.

Останні наукові дослідження свідчать про те, що багато перелітних птахів володіють зоровими здібностями, які значно перевершують людські, поширюючись принаймні на електромагнітні поля та ультрафіолетові частини спектру. Але те, що птах насправді бачить або від-

чуває у свідомості, хоча й відомо Адепту, ніколи не буде виміряно технологічними інструментами.

Як АУМ, нескінченно ширяючий далекоглядний лебідь відтворює ключову ноту логосу, що поєднує всі людства всіх *манвантар* і всіх проміжних періодів спокою і воз'єднання в єдину сім'ю, безмежний Простір, безперервний Рух і позачасову Тривалість [16] Єдиного Життя. Якщо розглядати таким чином, то це єдина інтонація, що переживається в мовчазній артикуляції як ОМ.

ОМ є центральною ниткою духовного шляху і квінтесенцією герметичної течії. Святкування гімнів прославлення ОМ є віссю, навколо якої обертається вся робота Великої Ложі Махатм... Це слід уявити собі як постійне, всюдиусуще звучання, здатне свідомо звучати в освяченому храмі людської форми. Потрібно уявити його накладеним на всі інші звуки, на всі інші вібрації, на всі інші думки і почуття. Робити це означає свідомо співпрацювати з великим космічним звучанням Єдиного Резонансу, але в межах сфери і храму власних невидимих шат. ОМ – це Верховний Дух, *Ішвара*, Всевишній [17].

У будь-який заданий період прояву ОМ стає АУМ, єдиним у трьох Тетрактисах, «Єдністю, або «Єдиним», під чотирма різними аспектами» [18], що також відповідає чотирискладовому *Вак* [19]. Слово є лейтмотивом *фохатичного* сходження до семи, від семи до семи разів по сім, синтезованого в піфагорійській декаді. У калейдоскопічному розмаїтті різноманіття саме духовна воля, що вічно звучить, божественний Ерос у кожному людському серці, є єдиним, хто може зробити висхідну дугу: через жахливе випробування, вогняне самоперетворення і алхімічну перемогу самосвідомого повернення до універсального просвітлення. Лише воно може охопити все людство, повністю благословляючи і пробуджуючи кожен невидимий життєвий атом усіх нижчих царств Природи, трансформуючи і готуючи їх до наступного великого циклу.

Тетрактис пов'язує духовний лейтмотив зорі космічного прояву зі світанком нашого сонячного *манвантарного* циклу, зорею людського розуму в середині нашого нинішнього Четвертого кола та всіх інших світанків. Це лейтмотив кожного століття, кожного нового року та вічної зорі, що кружляє навколо земної кулі

кожного дня, - поєднуючи всіх у містичному шлюбі. Це основна нота, яку вимовляють усі немовлята при народженні і всі великі вчителі, які є «Словом, що стало плоттю». В останні двадцять п'ять років кожного століття містичний лебідь Теософії знову спускається вниз, і Махатми докладають нових зусиль, щоб підняти всі монади, закласти золотий наріжний камінь, який відновить Школу Містерій - основу відроджених цивілізацій майбутнього [20].

І хоча основна ідея безперервності є важливою для осягнення архетипної сутності логосу, кожен цикл, кожна людина, кожна низхідна міграція лебеда робить свій унікальний внесок у спіральний рух Великого Колеса. Дух ніколи не повторюється. Він знову черпає з безмежних, незаграничних вод універсальної мудрості, щоб відповідати потребам раси та епохи, і вічно повертаючи зодіакальний годинник.

Ніколи більше Крішна, Заратустра чи Ісус не повернуться як особи, яких можна впізнати як Крішну, Заратустру чи Ісуса, бо рух духу не повторюється, незмінно унікальний у кожному прояві своєї єдиної сутності. Сьогоднішній Учитель знову зачерпне з позачасового джерела істини і наповнить нову чашу, виготовлену на вимогу нової світової епохи. Той, хто має серце піднести чашу до своїх палаючих уст, буде зцілений і лише тоді житиме... Великі Вчителі надихають і перетворюють своїх відданих впливом своєї живої присутності (Фіроз Мехта, *Серце релігії*, с.7).

Примітки

1. *Таємна Доктрина*, I, 218, прим.
2. *Світло Азії*, сер Едвін Арнольд, Книга шоста.
3. *Таємна Доктрина*, I, 362 "...ближча езотерична істина, яка лежить в основі цих популярних міфів, полягає в тому, що Гермес ... спостерігав під виглядом цього птаха за єгиптянами і навчав їх окультним мистецтвам і наукам. Це просто означає, що *ibis religiosa* мав і має «магічні» властивості, спільні з багатьма іншими птахами, насамперед з альбатросом і міфічним білим лебедем, лебедем Вічності або Часу, КАЛАХАНСОЮ».
4. *Introduction to the Middle Way*, Chandrakirti's Madhyamakavatva, Padmakara Translation Group, Shambala 2004, verse 99, p. 226.
5. *Таємна Доктрина*, II, 505: «У [Кабалі ... творча Сила «робить ... спіральні лінії свого

творіння у формі Змія». Він «тримає свій хвіст у паші», оскільки є символом нескінченної вічності та циклічних періодів. Його значення, однак, потребують обсягу...»

6. *Протоколи ложі Блаватської*, с. 119.

7. *Голос Безмовності*, I, примітка 11; «Вічність у східних народів має зовсім інше значення, ніж у нас [європейців]. Вона, як правило, означає 100 років, або «вік» Брахми, тривалість Кальпи, або період 4 320 000 000 років.

Таємна Доктрина, I, 36: «Ці «вічності» належать до найпотемніших обчислень, в яких, щоб отримати істинну суму, кожна цифра має бути 7^x (7 у степені x); x змінюється відповідно до характеру циклу в суб'єктивному чи реальному світі...».

8. *The Gupta Vidya II*, "Kalahansa and Kalachakra" by R. N. Iyer, p. 397.

9. *Голос Безмовності*, I, примітка 2: «Беззвучний голос», або «Голос Безмовності», буквалью... «Голос у духовному звучанні».

10. Там само, прим. 10.

11. Див. статтю В.К. Джаджа під назвою «АУМ!», вперше опубліковану в журналі *Path* у квітні 1886 р. під псевдонімом «Хаджі-Ерінн».

12. *Таємна Доктрина*, II, 268.

13. Там само, II, 606.

14. *Листи Махатми*, № 59 [Хрон. вид., лист № 111, с. 379].

15. *The Gupta Vidya II*, "Kalahansa and Kalachakra" by R. N. Iyer, p. 406.

16. *Таємна Доктрина*, I, 43: «Поява і зникнення Всесвіту зображуються як видих і вдих «Великого Дихання», яке є вічним, і яке, будучи Рухом, є одним із трьох аспектів Абсолюту – Абстрактний Простір і Тривалість є двома іншими».

17. *The Gupta Vidya I*, "Dateless and Deathless" by R. N. Iyer, p. 104.

18. *Теософський словник*, с. 326.

19. *Таємна Доктрина*, I, 137–138: «...індуської Вак, богині Мови або Слова. Бо Вак – дочка і жіноча половина, як це стверджується, Брахми, «народжена богами» – разом з Гуань-Інь, з Ізідією ... та іншими богинями є, так би мовити, жіночим Логосом, богинею активних сил у Природі – Словом, Голосом або Звуком, і Мовою. Мати природа... Наші стародавні письменники говорили про чотири аспекти Вак (Див. *Pig-Vedu та Упанішади*), *Вайкхарі Вак* є те, що ми вимовляємо. Кожен вид *Вайкхарі Вак* існує в її *Мадхьяма* формі, потім в її

Паш'янті формі і, нарешті, в її *Пара* формі. Причина, чому ця *Пранава* називається *Вак*, полягає в тому, що чотири принципи великого Космосу відповідають цим чотирьом формам *Вак*».

20. Див. *Ключ до теософії*, О.П. Блаватська, с. 306–7 “...протягом останньої чверті... кожного століття... одна або кілька осіб з'являлися у світі як їхні [Майстрів] агенти, і більшу або меншу кількість окултних знань і вчень було розповсюджено».

*****

У наших писаннях Дживатму називають Хамсою, птахом, який, як відомо, має особливу здатність відокремлювати чисте молоко від суміші молока і води, а Дживатму називають Хамсою, тому що він, як і названий птах, має силу відрізнити реальне від нереального в сансарі, яка є поєднанням обох.

Бхавані Шанкар, Доктрина Бхагавад Гіти

*****

ДУХОВНА ЕВОЛЮЦІЯ

Тім Бойд

Тімоті Брек Бойд - Восьмий Міжнародний Президент Теософського товариства (Адьяр), обраний з 2014 р.

У теософській традиції існують певні основні ідеї. О. П. Блаватська (ОПБ), головна засновниця Теософського товариства, говорить про три фундаментальні положення, які ми повинні хоча б частково осягнути, а потім намагатися жити згідно з ними. Ці положення стосуються ідей Абсолюту, універсальності Циклів та необхідного паломництва Душі.

Існують також інші ключові поняття, з якими ми повинні бути знайомі. Серед них - ідеї Єдності всього живого, багатомірності Всесвіту і нас самих, ідея про те, що кожен з нас несе відповідальність за свій вибір і за напрямок своєї свідомості. Все це є невід'ємною частиною традиції Вічної Мудрості.

Існує також ідея еволюції, духовної еволюції, на відміну від Дарвінівської ідеї. Дуже рано в маленькій книжці Дж. Крішнамурті "*Біля ніг Вчителя*" молодий автор робить розрізнення, що "в усьому світі є тільки два типи людей". Він не дивиться на це з точки зору національності, статі чи багатьох інших речей, які ми схильні вважати важливими. Два типи людей, які він виділяє, - це ті, які знають, і ті, які не знають. Важливість цього зауваження полягає в характері знання, яке відрізняє ці групи. Він описує його як знання про "еволюцію", про те, що ми еволюціонуємо, і що існує

можливість свідомо брати участь у цьому процесі розгортання.

Крішнамурті не говорив про еволюцію форм. Природний відбір - це двигун, який рухає еволюцію форм; тільки ті, хто найбільш пристосовані, відбираються процесами природи, щоб вижити, і тільки більш пристосовані з них продовжують розвивати вид. Це процес, керований формою, не пов'язаний з розгортанням свідомості. Він нейтральний у тому сенсі, що не має конкретної мети чи напряму.

Для тих, хто цінує традицію Вічної Мудрості, еволюція форм є незаперечною, але основна увага приділяється еволюції свідомості. "Еволюція" - це відповідне слово для позначення процесу, який ми переживаємо. Його корінь походить з латинської мови, що означає "розгортати" або "розкручувати". У часи, коли тексти писалися на сувоях, лише розгорнувши їх, можна було прочитати текст, який був повністю присутній, але раніше був прихований. З цієї точки зору еволюція - це розгортання, або розкручування, вже існуючого, прихованого зразка. Це дуже схоже на насіння, де дерево, квітка і плід містяться в цій маленькій цяточці матерії, але ми не можемо цього побачити, тому що для того, щоб розкрити його, потрібен процес. На відміну від

еволюції форм, духовна еволюція має напрямок. Це рух свідомості від фрагментації до єдності; від ізольованої частинки, або індивідуального "я", до того, що об'єднане з універсальною і всеохоплюючою свідомістю.

У чому корінь цього відчуття фрагментарності? Як камінь - це шматок гори, так і фрагмент - це шматок чогось іншого, що володіє всіма якостями свого джерела, але в обмеженій формі. Ми перебуваємо в стані фрагментації на особисті "я". Наша одностороння зосередженість на особистості є фактором, який засліплює нас від глибшого процесу. Коли ми починаємо розуміти це, то розуміємо, що наша робота лежить у цій сфері особистості, у сфері ізоляції її потреб, бажань і думок. Якщо ми хочемо розкрити духовний аспект або аспект свідомості, то ми зобов'язані ввести щось, щоб рухати процес в іншому напрямку.

У фрагментованому стані кажуть, що за деревами не видно лісу. Це тому, що ми так зациклені на одному дереві - на собі. Що ж так міцно утримує нашу увагу, що ми не можемо побачити щось глибше, що завжди присутнє, але якимось чином невидиме для нашого звичайного способу бачення?

Минулого тижня я мав захоплюючу розмову з людиною, яка дуже активно працює в галузі передової цифрової технології, яка рухає суспільство саме зараз - поєднання штучного інтелекту (ШІ) та можливостей візуалізації. Це була захоплююча розмова, оскільки одним з аспектів нашої дискусії була ідея еволюції свідомості.

Він зосередився на нашій технологічній спроможності покращити або доповнити нашу звичайну реальність. Подібно до того, як ми бачимо речі очима, зараз є можливість бачити більше, розширювати "реальність" за допомогою цифрових засобів. Таким чином, ми можемо додавати інформацію, додавати візуальний контент, додавати навіть тактильні елементи до того, що ми сприймаємо як нашу звичайну реальність. Одна з речей, на яку вказує неврологія, - це той факт, що наш звичний спосіб бачення світу є умовною реакцією. Існує певне кодування та схема електричних зв'язків у мозку. Візуальні образи сприймаються як електричні імпульси, що надсилаються до мозку, а потім перетворюються на кольори та об'єкти. У певний момент ми приходимо до спільного консенсусу щодо того, на

що саме ми всі дивимося: зелений - це не червоний, машина - не озеро, не кінь і так далі. Це стає тим, що ми приймаємо як реальність, і ми живемо відповідно до цього.

Простий факт полягає в тому, що коли ми народжуємося, спосіб функціонування самого ока, всі зображення, які ми бачимо, є зворотнім, спосіб проходження світла через зіницю і потрапляння на сітківку. По суті, спочатку світ бачиться догори ногами. Мозок коригує це, і ми вчимося бачити так, як бачимо зараз. Але це корекція, зміна, доповнення реальності, зроблене мозком. Не так давно, до того, як я повністю перейшов на постійне носіння окулярів, я намагався носити контактні лінзи, але виникла проблема, тому що одне око бачило трохи інакше, ніж інше. Тож коли в обидва ока вставили лінзи однакової сили, я добре бачив на відстані, але не міг читати, або навпаки. Рішення: в одне око вставили лінзу однієї сили, а в інше - іншої.

Коли ми дивимося вдаль, мозок компенсує і покладається на те, як бачить світ одне око. Коли ми читаємо, він компенсує і рухається в напрямку зору ока, що читає. Таким чином, ми чудово бачимо як вдаль, так і поблизу, хоча дивимося через дуже різні лінзи. Мозок сам є інтерпретатором того, що ми називаємо реальністю. На цьому шляху ми приходимо до згоди щодо певних речей, і кожен, хто виходить далеко за межі цієї згоди, має проблему. Це було проблемою містиків і святих світу. Вони бачили і описували іншу реальність, яку не всі поділяли, тому протягом історії багато з них були розіп'яті, спалені на вогнищах або маргіналізовані, тому що ми не потерпимо жодних змін у нашому спільному переконанні про те, що є справжнім.

Аргумент, який наводився в цій розмові, полягав у тому, що цифрове доповнення реальності не дуже відрізняється від того, що вже відбувається несвідомо в нашому мозку, і, на його думку, величезна кількість інформації та даних, які можуть бути додані до нашого досвіду, є, по суті, еволюційним прогресом.

Зі свого боку, спираючись на перспективу Вічної Мудрості, я кажу: "Так, це прогрес", так само, як телескоп, мікроскоп чи комп'ютер є прогресом - ми можемо бачити і робити речі, які ніколи не могли раніше. Але це горизонтальний рух; він лише розширює наш погляд на той самий рівень, на якому ми

зараз функціонуємо. Він не змінює характер чи домінуючу особистості, та й не має потенціалу для цього. Він надає більше інформації, яку потрібно обробити, в якій потрібно брати участь, і в якій дуже часто можна загубитися.

У "Голосі Безмовності" ОПБ говорить про три зали свідомості, через які проходить учень, або аспірант. Перша - це зала невігласства. Вона каже, що це зала, в якій ми вперше бачимо "світло" глибшої можливості, але це також місце, де ми будемо жити і вмирати. Ми бачимо щось більше, але поки ми зв'язані нашими особистими думками і бажаннями, ми повертаємося туди, життя за життям.

Друга - це Зала Навчання. У ній нам кажуть, що там "Душа знаходить квіти життя", але під кожною з цих квіток ховається "змія, що звивається". Яким би захоплюючим не було це місце, було б помилкою затримуватися, вдихаючи дурманний аромат цих квітів, які заманюють наші почуття і розум в пастку. Урок, який слід винести з цього місця, полягає в тому, що все, що знаходиться в цьому "залі" форми та особистої природи, за своєю природою є незадовільним, але це простір, через який ми повинні пройти і увібрати все, чого він може навчити. Немає нічого злого чи по-

ганого в тому, що приваблює почуття або зачаровує розум. Відкритість до всього цього є потребою душі, що розкривається. Але досягнувши точки, коли можна побачити, що такий досвід не здатний задовольнити глибше прагнення, залишатися захопленим - це вчинок нерозумної людини.

Доповнена реальність стане нормальним досвідом наших дітей і дітей наших дітей. Це світ, який чекає на нас. На перший погляд здається, що він кардинально відрізняється, але чи так це насправді? Для того, хто знаходить цінність у культивуванні свідомості чи духу, питання залишаються тими ж самими. Як зменшити вплив почуттів, які затьмарюють, бажань і процесів мислення? Як ставитися до них як до інструментів самотрансформації, а не як до самоцілей? Світ попереду - це той самий світ, тільки цифрований. Умови світу не змінюють людську природу чи потенціал, за винятком того, що вони стають трампліном до глибших можливостей.

У "Голосі Безмовності" ОПБ стверджує, що мудреці не шукають гуру в цій залі навчання, просвітлення не є результатом чогось, що можна там знайти. Вони засвоюють його уроки і рухаються далі.

*****

Прогрес, згідно з широкою перспективою, представленою езотеричною філософією, далекий від того, що більшість людей сьогодні розуміє під цим словом. Вони розглядають його з цілком матеріалістичної точки зору або, в кращому випадку, ототожнюють його з інтелектуальним розвитком. Нові винаходи і витончений комфорт сучасного життя настільки зачаровують розум ентузіастів, що вони вірять, ніби надія на майбутнє лежить у нових навичках, таких як генна інженерія, інформаційні технології чи хірургічна майстерність. Це чиста наївність думати, що інформаційна революція трансформуватиме світ. Так само, як це зробила промислова революція, вона може змінити зовнішнє обличчя нашого суспільства, не звільнивши людство від його психологічних проблем, моральних і духовних дилем. Всі інструменти є настільки корисними і вигідними, наскільки користувачі їх використовують. Брак мудрості у тих, хто використовує потужні інструменти, може призвести до серйозної зміни напрямку еволюції на деякий час.

*Радха Берньє, "На сторожовій вежі: еволюція чи егоїзм",
Теософ, вересень 1996 р.*

*****

ДЖ. КРІШНАМУРТІ І ТЕОСОФІЯ

Рачна Шривастава

Професор Рачна Шривастава є директором Васант Канья Махавідьялая, коледжу, що входить до складу Бенареського індуїстського університету і управляється Індійською секцією Теософського товариства у Варанасі. Онлайн-виступ у День Адьяра, 17 лютого 2023 р., як данина поваги Дж. Крішнамурті.

Доктор Анні Безант і Дж. Крішнамурті, якого з любов'ю називають Крішнаджі, були двома великими шукачами істини. Вони обидва надихалися і перебували під впливом теософських ідеалів, які стверджують, що Істина є найвищою релігією. Їхнє життя було настільки присвячене пошуку істини, що вони були готові пожертвувати заради неї всім. З автобіографії Безант зрозуміло, що ще до того, як вона приєдналася до Теософського товариства і приїхала до Індії, вона ніколи не йшла на компроміс зі своїм сприйняттям істини, незалежно від ціни, яку їй довелося за це заплатити. Вона прагнула істини, безстрашно змінюючи своє життя. Саме ця її якість, мабуть, спонукала Кришнаджі сказати професору П. Крішні у відповідь на запитання, чому людям так важко зрозуміти істину його вчення: "Якби Амма була молодшою, вона б її зрозуміла" [1].

Теософське товариство було створено під девізом, що Істина є найвищою релігією, а оскільки Теософія не є новою релігією, а є сутністю всіх релігій або релігією Мудрості, то це вимагає, щоб ми увійшли в контакт з вічною Істиною, яка перевершує всі релігії та знаходиться за межами всіх форм. Отже, якщо в цьому суть теософії, хіба не про це постійно просить нас робити Крішнаджі? Він каже, що ми маємо зрозуміти самих себе; прорватися крізь нашу зумовленість. Тільки тоді ми матимемо справжнє сприйняття, без якого ми не зможемо прийти до істини [2]. Таким чином, немає ніякого поділу між теософією за її суттю та тим, що Крішнаджі відстоює як необхідне для нас. Упереджені уявлення про Істину заважають нам бути вільними в розумі, про важливість якого неодноразово говорив Крішнаджі. Нам потрібно бути абсолютно вільними, щоб побачити, що ілюзія виникає, коли віра стає сильною.

Багато хто думає, що Крішнамурті заперечував існування Вчителів, і це створило великий розрив між ним і Безант, який змусив її ро-

зчаруватися в ньому. Це непорозуміння. Що насправді заперечував Крішнаджі, так це «віру в зручність» і залежність від будь-якої сторонньої допомоги. Ми повинні пам'ятати, що Крішнаджі не заперечував Бога; він заперечував всі концепції, які люди приймають про Бога. Він не заперечував священне; він заперечував те, що люди вважають священним. Він не заперечував любові; але він заперечував усі звичні уявлення про любов. Він не заперечував релігійного розуму; він заперечував усі поняття і переконання про те, що є релігійним. Для нього щось уявне і створене думкою не мало особливої цінності, оскільки блокувало дослідження і, отже, сприйняття глибшої істини. Він постулював істину як непізнане і виступав за підхід до неї через заперечення помилкового [3].

Анні Безант не мала зовсім інші погляди. Вона також вірила і говорила, що суспільство покликане бути живим тілом, а не викопним, і живе тіло росте і розвивається, пристосовуючись до нових умов. Насіння пізнішого вчення Крішнаджі можна побачити у наведеному вище висловлюванні Безант [4]. Звичайно, Крішнаджі не прийняв цих тверджень ні від неї, ні від когось ще; він наново відкрив для себе істину про це. Усе його вчення підкреслює різницю між *знанням* істини і дійсним її *сприйняттям*. Місія, покладена на нього Безант і Ледбітером на підставі послань, отриманих ними від своїх Вчителів, полягала в тому, щоб діяти як Світовий Вчитель, даючи нову інтерпретацію релігії для епохи розуму, і саме цим він займався протягом усього свого життя. ТТ було засновано з трьома основними цілями, з яких найважливішою було «братство». Інша мета пов'язана з дослідженням здібностей, прихованих у людині. Часто ці сили тлумачилися як психічні за своєю природою. Незважаючи на те, що Крішнаджі був наділений такими здібностями, він відкидав бажання зосереджуватися на них, вважаючи їх ще одною прив'язкою або особистим відволіканням від справжнього розуміння. Він вважав

за необхідне перебувати в стані "усвідомлення без вибору" і "приділяючи повну увагу". Просто дією повної уваги та проникливості Крішнаджі змушує нас задуматися про дуже виняткові властивості цих дій. Це може змусити людей серйозно трансформуватися та досягти свободи. Слухання з повною увагою стирає погані спогади, звички і всі накопичені традиції. Це допомагає усунути обумовленість. Крішнаджі каже нам, що здатність прийняти інший спосіб життя досягається не для інших, а для себе, тому що "інший" - це ти сам. Немає "ми" чи "вони", а є тільки "ми". Історія показує нам, що вчителі співчуття в усьому світі не сприяли ні вченню певної релігії, ні заснуванню нової. Обумовленість передбачає насильство над собою.

Після 1925 року в бесідах Крішнаджі почали звучати більш потужні та індивідуальні ноти. Невдовзі після цього він розпустив Орден Зірки Сходу, вважаючи, що ті, хто шукає Істину, не можуть досягти її через організації, тому що організації схильні заздалегідь обумовлювати своє уявлення про природу Істини. Він говорив про реальність, як про бездоріжжя, і це, як відомо, викликало певний дискомфорт серед багатьох членів Теософського товариства. У 1929 році Дж. Крішнамурті відійшов від теософії і відмовився від ідеї, що він стане Світовим Вчителем. У нього був власний погляд на релігію, який не був обмежений жодною спільнотою чи консерватизмом. Метою його освіти було звільнити людство від тих обмежень, які поділяють його за ознакою каст, спільноти, класу, національності та умовностей і, таким чином, призводять до величезної трансформації в мисленні людства.

Освіта, яку отримав Крішнамурті, дала йому велику свободу думки і саморозвитку. У 1934 році Крішнаджі говорив про Безант, що вона ніколи не казала йому робити чи не робити те чи інше. П. Крішна каже, що те, проти чого Крішнаджі повстав у період з 1929 по 1933 рік, було не суттю теософії, а тенденцією до інкрустації, розглядаючи теософію не як дослідження, а як якусь нову форму віри чи нову сукупність знань, що просто приймається [5]. Він, мабуть, бачив небезпеку цього і повстав проти цього, бажаючи повернути теософію до пошуку того, що він називав релігійним розумом – а не християнським чи індуїстським розумом. Є лише один релігійний розум, сповнений любо-

ві, співчуття, істини, краси і ненасильства. Крішнаджі сказав: "Релігійний розум не має переконань; він не має догм; він рухається від факту до факту, і тому релігійний розум - це науковий розум". Отже, справді теософське життя - це життя, яке дозволяє вам зростати в істині та відкривати для себе більшу мудрість [6].

Тепер давайте повернемося до того часу, коли було створено Теософське товариство в ХІХ столітті. Пані О.П. Блаватська ясно дала зрозуміти, що метою такого товариства було повернути, особливо західному світу, можливість для духовного життя, що також означало можливість для мудрості бути доступною для людства. Завдання Товариства полягало і залишається в тому, щоб допомогти людству, а це означає, що кожному з нас необхідно вийти за рамки матеріалістичного підходу до життя та виконати своє призначення як чистих людських істот. "Чистими" тут означає бути у всій своїй повноті, без будь-яких слідів тваринної поведінки, без "я" і "моє", які є результатом роз'єднуючого, егоїстичного розуму.

Блаватська написала у листі до американського з'їзду 1888 року, що тенденція сучасної цивілізації є реакцією на анімалізм. Теософія прагне розвинути в людині людську природу. У той день, коли теософія зможе міцно об'єднати людей усіх націй у братній любові, – лише тоді теософія стане вищою за будь-яке номінальне братерство людей. Для виконання цього важливого завдання нам потрібно пожертвувати своїм "я", щоб чесно називати один одного "Братами". У тому ж листі вона дає ще одну пораду: «Нехай ніхто не встановлює папство замість теософії, оскільки це було б самогубством і будь-коли закінчилося б фатальним чином. Ми всі є однокурсниками, ...але ніхто з тих, хто належить до Теософського товариства, не повинен вважати себе кимось більшим, ніж ...учнем-вчителем, який не має права догматизувати". Це дійсно ключова порада, оскільки вона ясно говорить про те, що в духовних питаннях не існує авторитету, що всі авторитети в священній землі людського серця створюють догми, які є протилежністю теософії, і що фіксовані ідеї не повинні нав'язуватися нікому в суспільстві. Ми бачимо, що ТТ існує для покращення людських істот, для зростання людського в нас, і вона ніколи не мала на меті прославлення особистостей, створення ідолопоклонства, а отже, догматизму.

Якщо ми подивимося на вчення Крішнамурті, то легко побачимо, що він ніколи не претендував на авторитет у духовних питаннях. Навпаки, він сказав: «Я не претендую на авторитет, щоб говорити вам, що робити, тому що я не вірю в авторитети в духовних питаннях. Будь-який авторитет - це зло; і будь-яке відчуття авторитету повинно припинитися, особливо якщо ми хочемо дізнатися, що є Бог, що є істина, чи існує щось поза межами простої міри розуму". Як і ОПБ, Крішнаджі каже: "У цьому немає ні вчителя, ні учня; немає лідера; немає гуру; немає ні майстра, ні спасителя. Ви самі є вчителем і учнем, ви є майстром, ви є гуру, ви є лідером, ви є всім. І зрозуміти означає перетворити те, що є". Зрозуміти себе - це перший крок, самопізнання - це те, що нам потрібно, щоб зрозуміти один одного, а отже, й зрозуміти світ.

У передмові до "Голосу Безмовності" ОПБ також зазначала, що якщо людина не буде серйозно наполегливо прагнути до самопізнання, вона ніколи не прислухається до порад духовного вчителя. Все життя Крішнаджі було присвячено тому, щоб показати, ким ми є і як це створило світ, у якому ми живемо. Крішнаджі говорить про зміни, які повинні відбутися в нас самих, він не прагне змінити світ, працюючи ззовні.

Вплив Крішнаджі на членів Теософського товариства був глибоким. Хоча він не був членом Товариства, він виявився великим реформатором всередині нього, змінивши фокус уваги багатьох членів з отриманого авторитету на індивідуальний досвід - те, що сама Безант неодноразово намагалася зробити, як і полковник Олкотт до неї, але що Крішнаджі вдалося зробити з новою енергією. У тому, що Крішнаджі є живим прикладом людини, яка жила теософією, ми не сумніваємося, але наша здатність побачити актуальність і красу такого життя залежить від нашої здатності слухати. Джидду Крішнамурті подарував нам дорогоцінний камінь. Він дав людству ключ до вирішення всіх проблем,

створених егоїстичним розумом, коли сказав, що вирішення всіх проблем полягає в розумінні та зупинці нашого розуму, який є порушником спокою і бачить речі фрагментарно, а не в їх цілісності. Це відповідь на сльози світу, який страждав упродовж незліченних століть, чекаючи, поки прісні води мудрості знову зійдуть на світ невігластва й темряви.

Посилання:

1. Krishna, P., *A Jewel on a Silver Platter*, Pilgrims Publishing, Varanasi, 2015, p. 250.
2. Там само, с. 244.
3. Там само, с. 251-252.
4. Там само, с. 253.
5. Там само, с. 247.
6. Там само.

Бібліографія

1. Pupul Jayakar, J. Krishnamurti: A Biography, Gurgaon, Penguin Random House, 1986.
2. P. Krishna, *A Jewel on a Silver Platter*, Varanasi, Pilgrims Publishing, 2015.
3. J. Krishnamurti, *On Education*, Chennai, Krishnamurti Foundation of India (KFI), 2014.
4. J. Krishnamurti, *On Relationship*, Chennai, KFI, 2018.
5. J. Krishnamurti, *What are you doing with your life*, Chennai, KFI, 2014.
6. J. Krishnamurti, *The First and Last Freedom*, Varanasi, KFI, 2018.
7. Mary Lutyens, J. Krishnamurti: A Biography, Delhi, Rajpal and Sons, 2013.
8. Aryel Sanat, *The Inner Life of Krishnamurti: Private Passion and Perennial Wisdom*, Varanasi, Pilgrims Publishing, 1999.
9. Hugh Shearman, *Modern Theosophy* 10. *A Timeless Spring: Krishnamurti at Rajghat*, Varanasi, KFI, 1993.
11. *Talks with Students: Varanasi, Chennai*, KFI, 2012.
12. *The Theosophist, Chennai, The Theosophical Publishing House, Adyar, May 2021.*

*****

ОПБ сказала, що не існує таких речей, як "твій розум" і "мій розум"; є тільки розум. Серйозно ставитися до людських сердець, а також до свого власного серця означає бачити ілюзії, в які людину вводить давня звичка описувати, називати і робити висновки про природу себе та інших людей.

Радха Бернє, *Шлях самопізнання*, с. 11

*****

ЦИТАТИ ПРО ВІЙНУ

Дж. Крішнамурті

Дж. Крішнамурті (11.5.1895-17.2.1986) - філософ, оратор і письменник, який мав великий вплив на думку 20-го століття.

Питання: Як ми можемо подолати сучасний політичний хаос і світову кризу? Чи може людина зробити щось, щоб зупинити війну, що насувається?

Дж. Крішнамурті: Війна - це вражаюча і кривава проєкція нашого повсякденного життя, чи не так?

Війна є лише зовнішнім вираженням нашого внутрішнього стану, розширенням наших щоденних дій. Вона більш видовишна, більш кривава, більш руйнівна, але вона є колективним результатом наших індивідуальних дій. Отже, ми з вами відповідальні за війну, і що ми можемо зробити, щоб її зупинити? Очевидно, що ми з вами не можемо зупинити війну, яка постійно насувається, тому що вона вже в русі, вона вже відбувається, хоча поки що переважно на психологічному рівні. Оскільки вона вже розпочалася, її неможливо зупинити - проблем занадто багато, вони занадто великі, і вони вже скоєні. Але ми з вами, коли бачимо, що хата горить, можемо зрозуміти причини цієї пожежі, можемо піти від неї і побудувати на новому місці з інших матеріалів, які не є горючими, які не породжуватимуть інших воєн. Це все, що ми можемо зробити. Ми з вами бачимо, що породжує війни, і якщо ми зацікавлені в тому, щоб зупинити війни, то ми можемо почати змінювати себе, тих, хто є причиною війни.

Кілька років тому, під час війни, до мене прийшла американка. Вона сказала, що втратила свого сина в Італії і що у неї є ще один син шістнадцяти років, якого вона хоче врятувати, і ми поговорили про це. Я запропонував їй, аби врятувати сина, вона має перестати бути американкою, перестати бути жадібною, перестати накопичувати багатство, прагнути влади, панування, а бути морально простою, не простою в одязі, в зовнішніх речах, а простою у своїх думках і почуттях, у своїх стосунках. Вона сказала: "Це вже занадто. Ти просиш занадто багато. Я не можу цього зробити, бо обставини занадто сильні, щоб я могла їх змінити". Тому вона була відповідальна за знищення свого сина.

Обставини можемо контролювати ми, бо ми їх створили. Суспільство є продуктом взаємовідносин, суспільство змінюється. Покладається лише на законодавство, на примус до трансформації зовнішнього суспільства, залишаючись при цьому внутрішньо корумпованими, продовжуючи внутрішньо прагнути влади, становища, панування, означає руйнувати зовнішнє, як би ретельно і науково воно не було побудоване. Те, що всередині, завжди долає зовнішнє.

Що спричиняє війну – релігійну, політичну чи економічну? Очевидно, що це віра, чи то в націоналізм, чи то в ідеологію, чи то в певну догму. Якби між нами не було віри, а була добра воля, любов і пошана, то не було б воєн.

Але нас годують переконаннями, ідеями та догмами і тому ми плекаємо невдоволення. Нинішня криза має винятковий характер, і ми як люди повинні або йти шляхом постійних конфліктів і безперервних воєн, які є результатом наших повсякденних дій, або ж побачити причини війни і відвернутися від них.

Очевидно, що причиною війни є прагнення до влади, посади, престижу, грошей; також хвороба націоналізму, поклоніння прапору; і хвороба організованої релігії, поклоніння догматам. Все це є причинами війни; якщо ви як особистість належите до будь-якої з організованих релігій, якщо ви жадібні до влади, якщо ви заздрісні, ви неодмінно створите суспільство, яке призведе до руйнування. Тому знову ж таки, це залежить від вас, а не від лідерів - не від так званих державних діячів та всіх інших. Це залежить від нас з вами, але ми, здається, цього не усвідомлюємо. Якби ми колись посправжньому відчували відповідальність за свої вчинки, як швидко ми могли б покласти край усім цим війнам, цьому жадливому стражданню!

Але, бачите, нам байдуже. У нас є триразове харчування, у нас є робота, у нас є банківські рахунки, великі чи маленькі, і ми кажемо: "Заради Бога, не турбуйте нас, залиште нас у спокої". Чим вище ми знаходимося, тим більше ми

хочемо безпеки, постійності, спокою, тим більше ми хочемо, щоб нас залишили в спокої, щоб все залишалось таким, яким воно є. Але воно не може залишатися таким, яким воно є, тому що немає чого залишати. Все руйнується. Ми не хочемо цього бачити, ми не хочемо бачити, що ми з вами відповідальні за війни. Ми з вами можемо говорити про мир, проводити конференції, сідати за стіл і дискутувати, але внутрішньо, психологічно, ми хочемо влади, посади, ми зв'язані переконаннями, догмами, за які ми готові вмирати і знищувати один одного. Як Ви думаєте, чи можуть такі люди, ми з Вами, мати мир у світі? Щоб мати мир, ми повинні бути мирними, жити мирно означає не створювати антагонізм. Мир не є ідеалом. Для мене ідеал - це просто втеча, уникнення того, що є, протиріччя з тим, що є. Ідеал запобігає прямій дії на те, що є - про що ми поговоримо пізніше, в іншій розмові. Але щоб мати мир, ми повинні любити, ми повинні почати не жити ідеальним життям, а бачити речі такими, якими вони є, і діяти відповідно до них, трансформуючи їх. Поки кожен з нас шукає психологічної безпеки, фізіологічна безпека, якої ми потребуємо - їжа, одяг, житло - руйнується. Ми шукаємо психологічної безпеки, якої не існує; і ми шукаємо її, якщо можемо, через владу, через посаду, через титули, імена - все це руйнує фізичну безпеку. Це очевидний факт, якщо ви подивитесь на нього.

Щоб досягти миру у світі, щоб зупинити всі війни, має відбутися революція в людині, в нас з вами. Економічна революція без цієї внутрішньої революції не має сенсу, бо голод - це результат дезадаптації економічних умов, спричиненої нашою психологією. Щоб покласти край горю, голоду, війні, має відбутися психологічна революція, на яку мало хто з нас готовий піти. Ми будемо обговорювати мир, планувати законодавство, створювати нові ліги, Організацію Об'єднаних Націй, і так далі, і так далі; але ми не здобудемо миру, тому що ми не відмовимося від наших позицій, нашої влади, наших грошей, нашої власності, наших дурних життів. Покладатися на інших абсолютно марно; інші не можуть принести нам мир. Жоден

лідер не принесе нам миру, жоден уряд, жодна армія, жодна країна. Що принесе мир, так це внутрішня трансформація, яка призведе до зовнішніх дій. Внутрішня трансформація не є ізоляцією, не є відходом від зовнішніх дій. Навпаки, правильна дія може бути тільки тоді, коли є правильне мислення, а немає правильного мислення, коли немає самопізнання. Без пізнання себе немає миру.

Щоб покласти край зовнішній війні, ви повинні почати класти край війні в собі. Дехто з вас кивне головою і скаже: "Я згоден", а потім вийде на вулицю і робитиме те саме, що робив останні десять чи двадцять років. Ваша згода буде лише словесною і не матиме жодного значення, бо світові страждання і війни не припиняться від вашої випадкової згоди. Вони припиняться лише тоді, коли ви усвідомите небезпеку, коли ви усвідомите свою відповідальність, коли ви не перекладете її на когось іншого. Якщо ви усвідомлюєте страждання, якщо ви бачите необхідність негайних дій і не будете відкладати, тоді ви перетворите себе; мир настане тільки тоді, коли ви самі будете мирними, коли ви самі будете в мирі з вашим ближнім.

- Бангалор, 11 липня 1948 року
Друга публічна розмова

Запитувач: Чому люди воюють?

Дж. Крішнамурті: Чому б'ються молоді хлопці? Ти іноді б'єшся зі своїм братом чи іншими хлопцями тут, чи не так? Чому? Ви б'єтесь за іграшку. Можливо, інший хлопчик забрав твій м'яч або твою книжку, і тому ви б'єтесь. Дорослі люди б'ються з тієї ж причини, тільки їхні іграшки - це посада, багатство, влада. Якщо ти хочеш влади, і я також хочу влади, ми б'ємося, і саме тому народи воюють. Це дуже просто, тільки філософи, політики і так звані релігійні люди все ускладнюють. Знаєте, це велике мистецтво - мати багато знань і досвіду - знати багатство життя, красу існування, боротьбу, страждання, сміх, сльози - і при цьому мати дуже простий розум; а простий розум можна мати тільки тоді, коли ти вмієш любити.

- Подумайте над цими речами

(1964, перевидання 1970), с. 32

*****

ДЕКІЛЬКА ДУМОК ПРО НАВЧАННЯ

Тім Бойд

У короткій статті Олени Блаватської "Практичний окультизм" йдеться про відмінність між теософом і окультистом-практиком. Зокрема вона пише так:

«Легко стати теософом. Якщо ви людина з певними інтелектуальними здібностями і маєте схильність до метафізики, провадите чисте, безкорисливе життя, якщо більше радості ви відчуваєте тоді, коли допомагаєте ближньому, ніж тоді, коли самі отримуєте допомогу, якщо готові жертвувати власними задоволеннями заради інших, любите Істину, Добро і Мудрість заради них самих, а не через вигоду, яку ці чесноти можуть принести, - ви теософ».

Єдине, з чим я хотів би тут посперечатися, - це твердження, що стати описаною в цих рядках людиною можна "легко".

Варто зазначити, що жодна з перелічених тут якостей теософа не передбачає членства в організації. Зазвичай ті, кого приваблює теософський світогляд, незабаром починають задаватися питаннями на кшталт: З чого варто розпочинати? Що я можу і повинен вивчати? У маленькій книжці Дж. Крішнамурті "Біля ніг Вчителя" говориться про важливість навчання, але йдеться про досягнення насамперед того, що "найбільше стане у нагоді для допомоги іншим". Отже, спробуємо тут відповісти, які фактори найбільше сприяють нам допомогти іншим, як ми спроможні це зрозуміти і де ми можемо розшукати ці поради?

Під час подорожей по світу я постійно зустрічаюсь із теософами. Іноді дивує те, на чому саме вони зосереджують свою увагу, досліджуючи доктрину, адже діапазон вибору широкий. Для одних вивчення зосереджується виключно на працях ОПБ та на Листах Махатм. Інші беруть до уваги і другу хвилю теософських вчителів - Безант, Ледбитера та Крішнамурті. Для когось істотним стає розуміння і навіть культивування психічної сфери.

Тож важливо обирати з розумом, особливо на початках. Перший же невеликий крок у неправильному напрямку може відволікти нас далеко вбік від прокладеного маршруту. Отже, метою нашого дослідження є здібність нашого розуму розширювати горизонт розуміння. Це подібно до сходження на гірську вершину. За-

звичай біля підніжжя у вас є багато можливих шляхів, кожен з яких веде на гору, але, подолавши їх, вже на вершині перед кожним з подорожніх відкривається один і той самий краєвид.

Чому ми змушені тут вживати такі слова як «нижче» чи "підніжжя"? Річ у тім, що під час нашого перебування на вершині гори, Земля, де ми живемо, де проходить наше повсякденне життя, хоч і залишилась внизу, все ще є частиною цілісного переживання. Фактом цього досвіду є й те, що рано чи пізно ми повинні спуститися з висот, яких досягли. Незалежно від того, чи стоїмо ми на фізичній горі, чи підносимося у височинь споглядання, врешті-решт ми мусимо спуститися на землю, щоб знову зайнятися своїми щоденними справами. Після досягнення якоїсь вершини ми можемо вважати, що залишили позаду деякі з обмежуючих звичок, які ми культивували протягом життя. Але ні. Суть досягнення полягає в тому, що ми отримуємо досвід ясного бачення, і тепер в різних життєвих ситуаціях повинні керуватися пам'яттю про те, що ми бачили. Ми пам'ятаємо і це знання неможливо ігнорувати.

Вчитель медитації на ім'я Джек Корнфілд якось сказав: "Після екстазу приходиться по-суд". Після зворушливих переживань нам доводиться перемивати тарілочки, відводити дітей до школи, ходити на роботу, знову робити всі ті буденні речі, із яких складається життя, але вже якимось по-іншому. Як влучно пояснила цю зміну Джой Міллз: "Ви виглядаєте так само, але більше ніколи не бачите того ж самого". У нашому теософському підході сааме таке бачення і культивується в процесі навчання, медитації та служіння.

Найкраще було б орієнтуватися на вчення, яке передбачає цілісний розвиток. У своїх працях ОПБ часто посилається на Лам Рім, сукупність повчань тибетського буддизму. Лам Рім також називають "ступінчастим шляхом до просвітлення". Це зібрання містить вичерпну кількість повчань, так що на якому б рівні розвитку ми не опинилися, серед повчань завжди знайдеться сходинка, яка підходить саме нам. З точки зору Лам Рім існує три

різні рівні духовних практиків. Вони називають це "трьома сферами застосування" - "мала", "середня" і "велика".

Повчання малої колісниці призначені для тих, хто насамперед стурбований власними стражданнями і продовжує шукати щастя в цьому колесі сансари, де безнастанно відтворюється коло народження, смерті і переродження. Практики хінаяни допоможуть не тільки знайти щастя в цьому житті, але й засіють зерна для кращого переродження в житті наступному. Серед варіантів - народитися в багатій і впливовій родині або в одному з небесних царств, описаних у творах тибетського буддизму.

Середній рівень повчань Лам Риму призначений для тих людей, які вже зрозуміли безглуздість цього повторюваного циклу страждань і прагнуть звільнитися від нього. У наших теософських працях говорять про Пратьєкабуд, яких іноді (неправильно) називають "егоїстичними Буддами" за їхню зосередженість для досягненні особистого звільнення від царства страждань.

Існує ще один рівень повчань, який веде вже на шлях Бодхісатви. Цей шлях торують ті, хто вирішив досягти просвітлення, аби принести користь усім стражденим істотам. Обітниця Бодхісатви звучить так: "Нехай я досягну Просвітлення на благо всіх живих істот". І такий погляд дуже близький до теософського світобачення.

У теософській традиції також існують глибокі повчання, які звертаються до нас на всіх численних рівнях, на яких ми можемо функціонувати. Переважно такі твори є великими за обсягом. Подібно до сутр, вони залишають нам можливість проводити власні експерименти, аби розширювати і поглиблювати традиційні вчення.

У книзі *"Біля ніг Вчителя"* йдеться про чотири якості, що передують вступу на шлях учнівства. Це розрізнення, безкорисливість, добра поведінка і Любов. У нас також є *"Голос Безмовності"* ОПБ, який "присвячений небагатьом" і описує шлях на іншому рівні розкриття, є *"Світло на шляху"* Мейбл Коллінз, з різними настановами. У першій частині цієї книги йдеться про бажання, які ми повинні "вбити", перш ніж рухатися далі. Парадоксально, але після того, як бажання вже згаслі, у

наступній частині книги йдеться про інший рівень існування, де знову треба прагнути й бажати! Але тепер нас закликають прагнути до оволодіння власною природою. Тож ідея поступового відходу від речей світу бажань полягає в тому, щоб все більше і більше заглиблюватися всередину. Книга завершується розділом про "шукання", про те, чого ми шукаємо і як ми шукаємо.

В останньому ж вірші, вже після того, як ми вбили в собі бажання, виростили правильні бажання і знайшли шлях, нам пропонують зупинитися. "Нічого не роби". Остання порада автора - "шукати квітку, яка розквітне після бурі". Поки життєві бурі не потрясуть нас до самого коріння, квітка мудрості не розквітне. Ці повні вчення можуть вести нас по шляху лише тоді, коли нам вдасться встановити зв'язок між скороченими версіями та їхніми джерелами.

Коли я був набагато молодшим, у мене був учитель, який іноді говорив речі, що здавалися дивними. Наприклад, він говорив, що вчення мудрості безпечно для людей, які не готові до нього. І він наводив приклад, ніби хтось бере жменю діамантів і розкидає їх на підлозі. Людина, яка зайде в кімнату і не знатиме, як розпізнати діамант, скаже: "У тебе в домі не прибрано», або "Ваш будинок не дуже охайний. У вас скло розкидане по підлозі". Але той, хто знає ціну коштовностям, одразу зрозуміє, що навколо його ніг лежать дорогоцінні діаманти.

Те ж стосується і вчення, яке ми отримали. Природа мудрості функціонує таким чином, що на якому б рівні ми не були, вона буде жити нас саме на рівні нашої потреби. Але нам варто пам'ятати, що вчення безмежні. Тому, хоча зазвичай легко задовольнитися тими крихтами, які ми здатні перетравити в даний момент, наша ціль полягає в тому, щоб підніматися, завжди намагатися проникати глибше, поглиблювати наш досвід.

Знання, що ми осягаємо – багатогранні, в міру того, як для нас відкриватимуться нові горизонти сприйняття, ті ж самі вчення будуть говорити до нас зовсім по-іншому. У цьому і полягає краса - це нескінченний шлях, і ми отримуємо нескінченну підтримку на кожному його етапі.

НЕЙМОВІРНА СИЛА ТИШІ

Діпа Падхі

Д-р Діпа Падхі - міжнародний віце-президент ТТ "Адьяр" і президент ТОС, регіон Одіша, Індія. На основі презентації на щорічному з'їзді Новозеландської секції в січні 2020 року.

Нині ми живемо в галасливому світі, який стає дедалі гучнішим через звуки трафіку, мобільні телефони, телевізори, електронні побутові прилади тощо, що робить життя доволі неспокійним. Сьогодні шумове забруднення стало серйозною проблемою, як для фізичного, так і для психічного здоров'я людини. Шум, що перевищує норму, породжує багато захворювань, таких як гіпертонія, стрес, забудькуватість, депресія і безсоння. На додаток до зовнішнього шуму, існує ментальний шум - постійна балаканина розуму. Це свого роду внутрішній монолог, який постійно присутній у розумі. Занадто часто це негативні думки про інших, які посилюють занепокоєння, гнів, розчарування, ненависть і ревності.

Це прояв звички людей проводити максимум часу з будь-чим - друзями, родичами, колегами, домашніми тваринами, телевізорами, комп'ютерами чи мобільними телефонами, щоб досягти якогось щастя. Здебільшого ми намагаємося не бути наодинці з собою. Це тому, що більшість із нас не знають про те, що у внутрішній тиші є справжнє щастя і мир.

Під шумом, зовнішнім і внутрішнім, існує величезний океан тиші, де можна відчути себе розслабленим, спокійним і умиротвореним. Шум - це тільки периферія, тиша - центр, всепроникний. Усі звуки і шум виникають із тиші.

Кілька років тому я пережила незрозумілий досвід тиші. Одного чудового ранку наш сусід з правого боку вирішив знести свій старий будинок, побудувати багатоповерховий житловий комплекс і негайно приступити до роботи. У той самий час наш сусід ліворуч захотів відремонтувати свій будинок, додавши ще дві кімнати. Сім'я, що мешкає навпроти нашого будинку, почала святкувати релігійну церемонію, яка тривала десять днів, а співи лунали через гучномовець без перерви. Від шуму звідусіль я відчувала себе дуже некомфортно. Крім того, мої негативні емоції, такі як роздратування, злість і неспокій, стали дуже заважати.

Залишивши роботу незавершеною, я пішла у свою кімнату і замкнула двері. Я сіла з наміром позбутися шуму ззовні і заспокоїти свій розум. Насправді я боролася з шумом ззовні та думками всередині. Але це було марно. Шум все одно переслідував мене з усіх боків. З великою рішучістю і терпінням я продовжувала сидіти з заплученими очима і намагалася вийти за межі шуму. Через деякий час я відчула, що зовнішній шум стихає, а внутрішні емоції заспокоюються. Я відчувала ніжний потік енергії по всьому тілу. Потім настав момент, коли не було абсолютно ніякого шуму, ні ззовні, ні зсередини. Не було ні роздратування, ні нетерпіння. Я відчула тишу з її безмежністю, яка була надзвичайно омолоджуючою і умиротвореною. Це був радісний досвід, який важко передати словами.

Мовчання можна розділити на п'ять типів: мовчання мови, мовчання очей, вух, розуму і «я». Давайте розберемося в різних видах мовчання: *Мовчання мови* - Махатма Ганді говорив, і я також вважаю, що, утримуючись від мовлення, можна стати кращим слухачем. Коли ми змушені мовчати, ми змушені слухати. Більшість з нас не вміє слухати, оскільки в глибині нашої свідомості завжди щось відбувається, якісь судження або думки, що стосуються нас самих або інших. Ми майже ніколи не слухаємо повністю і не сприймаємо те, що намагається сказати інша людина. Але коли ми мовчимо, ми можемо по-справжньому слухати: ми можемо почути плач покинутого немовляти, яке лежить за зачиненими дверима будинку; ми можемо почути безпорадний крик згвалтованого підлітка; ми можемо почути стогони голодних, які голодують багато днів поспіль.

Якщо ми не будемо мовчати, ми не зможемо бути кращими слухачами. Якщо ми не вміємо слухати, як ми можемо достукатися до людей, які потребують нашої допомоги? За словами святого Харидаса з Індії, ми говоримо тільки на видиху. Чим більше ми говоримо, тим більше нам доводиться видихати і тим

більше життєвої енергії ми втрачаємо. Він каже: "День мовчання означає додатковий тиждень життя, а день розмови - на один тиждень життя менше. Коли ми розмовляємо, ми використовуємо величезну енергію, яку можна зберегти для медитації". Свами Нірмалананда, який зберігав мовчання протягом одинадцяти років, сказав: "Мудрість для мене - це не надбання слів, а свіжість і порожнеча розуму". Махатма Ганді дотримувався мовчання щопонеділка, спілкуючись у цей день лише за допомогою записок.

В Японії люди цінують мовчання як важливу форму невербальної комунікації і вважають, що "краще багато чого не говорити". Мовчання у мовленні передає емоції, повагу та особисту дистанцію. У мовчанні ми можемо знайти те, що шукаємо - чи то загублений ключ від машини, чи складну математичну задачу.

Мовчання очей - наші фізичні очі є головними дверима у зовнішній світ. Іноді у зовнішньому світі є тривожні види, яких можна уникнути, якщо заплющити фізичні очі. Але можна відкрити їх на красу і добро навколо нас. Закривати фізичні очі може означати залишатися в тиші з заплющеними очима. З іншого боку, деякі буддисти вірять, що сидячи в тиші з розплющеними очима, людина не відчуває тупості чи сонливості, і що зір "сам по собі стає більш об'ємним, в погляді більше спокою і співчуття". Тримаючи очі відкритими, ми можемо бачити, з практикою, все з його неосяжністю і красою природи навколо, відчуваючи "теперішнє", будучи повністю пробудженими. Береги річок і струмків, сади з квітами і листям, вершини пагорбів - одні з найкращих місць, де можна практикувати мовчання з розплющеними очима.

Зазвичай, коли ми сидимо в тиші, очі автоматично заплющуються. Ми можемо уявити подумки красу природи: сонце, що сходить над горизонтом, повний місяць, чудовий вид водоспаду тощо, і зануритися в будь-яку з цих картин. Ці бачення заспокоюють і гармонують з нашим внутрішнім "я". Можна сидіти із заплющеними як фізичними, так і ментальними очима, щоб перебувати в глибокій тиші, де вже немає жодних образів - ні фізичних, ні ментальних. Це те, що насправді мається на увазі під "мовчанням очей".

Тиша вух - тишу вух можна спостерігати, тримаючись подалі від зовнішнього шуму. Звук - це віддзеркалення енергії, а шум - це небажана, непотрібна енергія. Потрібно намагатися уникати шуму, наскільки це можливо. Природа створює звук, а не шум. Рано вранці на прогулянці можна почути щебет птахів, подув вітру. Стоячи на пляжі, можна почути, як хвилі розбиваються об берег. Звуки природи дуже заспокоюють, оскільки вони співзвучні з нашим внутрішнім світом і тому допомагають нам глибше зануритися в тишу. Це нагадує мені Махатму Ганді, який мав звичку тримати на своєму столі ідола з трьома мавпами: одна закривала очі, інша - вуха, а третя - рот. Це символізує мовчання очей, вух і мови. Однак всі ці три способи засновані на замовчуванні думок у розумі. Зовнішня тиша - це лише засіб, який допомагає нам віднайти внутрішню тишу.

Тиша розуму - Як їжа необхідна для фізичного тіла, так і тиша потрібна для живлення розуму. Розум є джерелом будь-якого шуму, будь-якої турбулентності. Мадам О. П. Блаватська (ОПБ) описує розум як "вбивцю Реального". Розум спотворює факти своїми проєкціями, які мають коріння в несвідомих мотивах або бажаннях. Тому вона каже "вбий вбивцю". Всі голоси розуму повинні замовкнути, щоб той, хто шукає, міг почути внутрішній голос. І коли людина приходить до такого стану, вона може з'єднатися з усіма.

Хоча тиша здається пасивною, вона динамічна, тому що вона потужна. З тиші народжується все добре. Дж. Крішнамурті говорить про динамічну тишу розуму, яка знаходиться на рівні психодуховного досвіду. Для нього "активний розум мовчазний, усвідомлений і безвибірковий". Крішнамурті каже: "Існує тиша розуму, якої ніколи не торкнеться жоден шум, жодна думка, жоден вітер досвіду. Ця тиша невинна і тому нескінченна. Коли є ця тиша розуму, з неї випливає дія, і ця дія не спричиняє жодного сум'яття чи страждання".

Заглушити розум означає стати свідком думок, які проносяться в голові, і спробувати з'ясувати джерело цих думок. Саме тут мовчання стає медитацією. Можна також сказати, що тиша - це єдиний стан існування, в якому даються відповіді на всі питання, малі чи великі, розвіюються всі сумніви, знаходяться всі

творчі рішення, приймаються всі рішення. Мій особистий досвід свідчить, що в тиші можна відпустити свій болючий досвід минулого і вивільнити пригнічені емоції. Вона дає сили боротися зі складними життєвими викликами, а також показує вихід з них. Це місце, де можна пробачити тих, хто завдав тобі найбільше болю. Вона допомагає контролювати такі емоції, як гнів, жадібність, занепокоєння, стрес тощо, і наповнює серце ясною радістю. Наукові дослідження показують, що щоденне перебування в тиші принаймні дві години збільшує вироблення клітин мозку, які знижують ризик деменції та безсоння. Кажуть, що тиша зміцнює гіпокамп - частину мозку, що відповідає за короточасну і довготривалу пам'ять.

Мовчання "я" - Більшість основних релігій світу розглядають тишу як місце, де можна пізнати Абсолютну Реальність, Істину. Слово "*мауна*" на санскриті означає "тиша" і походить від слова "*муні*", що означає просвітленого, який інтенсивно мовчить, спокійний і пробуджений. Будда вважається великим "*муні*". Буддисти вірять, що просвітлення можна досягти лише через тишу, а вчення можна зрозуміти за допомогою мовчазної медитації та споглядання.

Господь Крішна говорить у "Бхагавадгіті" (Х.38): "З усього таємного Я є Тиша". Пізнання самого себе описується в індійських писаннях як "таємниця всіх таємниць", яку можна пізнати лише в глибокій внутрішній тиші. В індуїстській філософії, включаючи вчення Адвайта Веданти і численні шляхи йоги, мовчання надається велике значення для цілісного духовного зростання і трансформації. У джайнізмі мова вважається великою, але мовчання - ще більшим. "Мовчання - це святий храм наших божественних думок". Господь Махавіра дотримувався мовчання протягом дванадцяти з половиною років, перш ніж став *кеваліном* (просвітленим).

Єврейські мудреці стверджують, що "захисна огорожа для мудрості - це мовчання". У християнстві сказано: "Лише Бога чекає душа моя в тиші". (Псалми 62:1) "Спокійно, і пізнай, що Я - Бог" (Псалми 46:10). (Пс. 46:10) Мати Тереза каже: "Нам потрібно знайти Бога, а Його не можна знайти в шумі і неспокої. Бог - друг тиші. Подивіться, як природа - дерева, квіти, трава - ростуть у тиші. Подивіться на зорі, місяць, сонце - як вони рухаються в тиші.

Нам потрібна тиша, щоб мати змогу доторкнутися до душ".

Суфійський святий Румі вчить: "Мовчання - це мова Бога, все інше - поганий переклад". Мовчання в ісламі - це просто Спасіння. Для них мудрість полягає в тому, щоб мовчати, і тих, хто це практикує, небагато. Релігія Бахаї вважає, що "ознакою розуму є споглядання, а ознакою споглядання є мовчання, бо неможливо людині робити дві речі одночасно - вона не може одночасно говорити і медитувати".

Для більш ширих духовних шукачів практика медитації необхідна для того, щоб заглиблюватися в тишу глибше і на довший період. "Чим глибше занурюєшся в тишу, тим ближче стаєш до Всесвіту. У тиші немає "іншого". Тиша - це єдність, всепроникна. Під гучним і галасливим світом є тиша і спокій, які можна безпосередньо відчувати. Всі техніки медитації призначені для того, щоб привести нас до найглибшого стану внутрішньої тиші. За словами ОПБ: "Той, хто хоче почути голос *нада*, "беззвучного Звуку", і осягнути його, повинен пізнати природу *дхарани*, або здатність непохитно зосереджуватися".

Звук і тиша не є двома протилежними поняттями. Кажуть, що і звук, і тиша представляють дві форми звуку: чутний, який є звуком Відомого, і тиша, яка представляє нечутний звук, який є звуком Невідомого. Коли ми медитуємо, намагаючись зануритися в тишу, ми намагаємося слухати унікальний звук - вібруючий звук Всесвіту, який є звуком нашої внутрішньої душі. Це те, що ОПБ називає *nāda*, беззвучний, нечутний звук. Це голос всередині кожного з нас і в усьому космосі, який є прихованим і тонким. Наша мета на Землі - "возз'єднатися з цим Голосом, який є голосом нашого внутрішнього "Я", - каже ОПБ. Це голос тиші. Для голосу тиші не потрібні вуха.

У "Насадія-сукта" *Рігведи* згадується, що до створення Всесвіту не існувало ні часу, ні простору, ні буття, ні небуття. Була повна тиша, чиста свідомість, або Абсолютна Свідомість, яка у ведантичній термінології називається Ніргуна Брахман. Ця чиста Свідомість проявилася як Вселенська Свідомість, або Сагуна Брахман, разом з резонуючою вібраційною *надою*, звуком "Ом". Це первісний звук макро- і мікросвіту.

У цьому контексті я хотіла би згадати досвід Ебена Александера, американського невропатолога. Він розповідав в інтерв'ю про свій передсмертний досвід, що коли його клінічно оголосили мертвим і він опинився поза тілом, то почув незвичний звук - "Ом". Раніше він не мав жодного уявлення ні про це слово, ні про звук. Цей звук можна почути, коли немає тіла-свідомості, а є лише свідомість.

Тиша - це усвідомлення. В "Мундака Упанішаді" згадується, що "Тиша - це Атман (Я)". Насправді, мовчання - це справжнє вчення про найвищу Реальність, тому що Абсолют знаходиться поза межами мови і думки. Рама-на Махарші навчав своїх послідовників через мовчання. Для нього мовчання в абсолютному сенсі є кульмінацією джняни - самореалізації.

В одній з Упанішад учень звертається до вчителя: "Учителю, розкажи мені про природу Я, або Атмана". Учитель промовчав. Знову було поставлено питання, і знову відповіддю було мовчання. Своїм мовчанням вчитель вказував, що оскільки природа Я, або Атмана,

невимовна в словах, то Я є Тиша. Вона безпосередньо відчувається через свідомість. Мовчання - це і подорож, і пункт призначення.

Сьогодні життя стало більш хаотичним і гучним, тому що ми втратили мистецтво мовчання, яке є таким важливим і потужним для нашого мирного існування. Якби дітей старше шести років можна було навчити медитувати або перебувати в тиші протягом двадцяти хвилин щодня, вони б перетворилися на високорозвинених і процвітаючих людей. Тиша має неймовірну силу. Зараз люди готові платити великі гроші, щоб поїхати в ретритні центри за радісним досвідом тиші. Насправді це не потрібно, оскільки тиша завжди є всередині нас. Що нам насправді потрібно, так це простий, цілісний спосіб життя, який вимагає здорової їжі для тіла, розумової тиші для роздумів і глибокої тиші (медитації) для перетворення себе. Збагачуймо і перетворюймо наше життя, збільшуючи роль тиші в нашому повсякденному існуванні.

*****

МИСТЕЦТВО БУТИ НЕУПЕРЕДЖЕНИМ

Ян Ніколаас Кінд

Ян Ніколаас Кінд - громадянин Нідерландів, проживає в Бразилії та США. Він є членом Теософського товариства Адьяр з 1994 року та головним редактором електронного журналу *Theosophy Forward*. Опубліковано в *Theosophy Forward* 17 листопада 2019 року.

Взагалі кажучи, відкритість означає готовність чути і розглядати різні ідеї та пробувати щось нове. Відкриті люди зазвичай приймають цінності та переконання інших; відкритий розум не так швидко відкидає опозиційні думки як неправильні. Люди є достатньо відкритими, якщо вони сприйнятливі до сильних аргументів проти своїх переконань.

Джеремі Е. Шерман, дослідник соціальних наук

ТЕОСОФИ, незалежно від того, до якої традиції чи течії вони належать, вважаються вільнодумцями. Згідно з більшістю словників, вільнодумець - це людина, яка відкидає загальноприйняті думки, особливо ті, що стосуються релігійних переконань.

Свобода думки закладена в ДНК Теософії. Як теософи, ми, можливо, пишаємося тим, що маємо відкритий розум і здатність мислити самостійно. У деяких випадках це більше бажане, ніж реальне. У нас стільки ж закритих людей, як і в будь-якій іншій організації, а де хто вважає, що навіть більше [1].

Я завжди відчував, що мені доводиться долати якісь внутрішні перешкоди, намагаючись зрозуміти справжнє значення серйозних конфліктів, які відбувалися в перші роки серед "вільнодумних" піонерів Теософського Товариства. Я не маю наміру писати короткий виклад того, що історично сталося в перші три десятиліття після 1875 року. Натомість я лише згадаю деякі імена. Згадайте "справи" за участю Т. Субба Роу, А. О. Хьюма, Вільяма К. Джаджа проти Генрі С. Олкотта та Анні Без-

ант, К. В. Ледбігера, Б. П. Вадія, і, як не дивно, також А. П. Сіннетта.

У своїй посмертно опублікованій книзі "*Ранній період розвитку Теософії в Європі*" Сіннетт досить розчаровано пише про свої спогади про ті ранні дні, піднімаючи те, що, на його думку, викликало багато знаків питання. Сіннетт, мабуть, думав, що він мав унікальний статус в ТТ, завдяки своєму зв'язку з Листами Махатм, що змусило його повірити, що він отримує вчення з джерел, які не належать до ОПБ. Лондонська ложа, якою він керував, була справді елітним клубом, члени якого одягали розкішні вечірні сукні на зустрічі.

Можливо, його здатність практикувати дорогоцінні і всеохоплюючі вчення, довірені йому Вчителями, ніколи не відповідала його інтелектуальному розумінню, але класова свідомість Сіннетта як вишуканого і шанованого англієця визначала його і обмежувала його. На противагу цьому, згадаймо полковника Олкотта, який залишив своє комфортне життя і статус нью-йоркського адвоката, щоб щиро і сердно, зі справжнім братерством і самопожертвою, прийняти труднощі Південної Азії.

У чому полягав чи досі полягає "справжній" сенс тих ранніх сварок, непорозумінь, а часом і запеклих, спірних протистоянь? В організації, де "формування" Ядра Вселенського Братства так чітко викладено в її першому Об'єкті, ніхто не очікував, що ці зіткнення відбудуться, *але вони, безумовно, відбулися*. І досі люди перебувають під їхнім впливом. Чи це лише особистісні протистояння?

Можливо, значення конфліктів, або, якщо хочете, урок, який ми повинні засвоїти, полягає в тому, що вони повинні навчити нас відкриватися, по-справжньому слухати, шукати рішення і покращувати нашу гнучкість, таким чином виходячи із зони комфорту. Для того, щоб вийти з цього "безпечного коридору", найпершою вимогою буде безумовна відкритість - подвиг, який легше сказати, ніж зробити.

Враховуючи, як важко досягти справжньої неупередженості, можливо, було б корисно думати про неї як про ремесло, в якому ми є учнями. Це запрошує нас брати участь у поетапному процесі навчання і розумування, визнаючи при цьому важливість цієї справи. Всі форми майстерності вимагають поступового

налаштування голови, серця і рук. Ремесло відкритості не є винятком. Ідея учнівства містить у собі багатообіцяючий натяк на те, що існують майстри-початківці, і що ми теж можемо рухатися в цьому напрямку.

Мистецтво бути відкритим вимагає *прийняття* і, що найважливіше, *толерантності*. Прийняття - це, очевидно, те, що пов'язане з розумінням того, як відбувалися певні події і як вони призвели до існуючих реалій, що, до речі, не означає, що треба перестати бути дискримінаційним. Толерантність, мабуть, найскладніша з двох, особливо коли існує сильна різниця в точках зору. Почути думку, яка прямо протилежна нашій власній, і навчитися поводитися з нею по-дорослому - це болісна справа, яка вимагає наполегливості та психологічної дисципліни.

У книзі Кетрін Бічі "*Щоденні медитації*", у розділі "Вересень / Толерантність", 4-й запис, є ця чудова цитата від Старшого Брата:

"Не намагайтеся нав'язувати іншим свій рівень життя, свої переконання. Допомогайте їм здобути свої власні стандарти, досягти своїх власних переконань, якими б вони не були, за умови, що вони стимулюють до благородного життя.

Наші думки, а ми всі їх маємо, зберігаються в досить поверхневому відділі нашого мислення. Те, що ми думаємо, ґрунтується на тому, що нам подобається чи не подобається, на наших уподобаннях, смаках, швидких судженнях і навіть упередженнях. Якщо ми справді прагнемо вчитися, необхідно піти глибше, почавши з того, що поставити під сумнів власні переконання, які ми надто часто просто сприймаємо як належне. Переконання обмежені в часі. Їх потрібно регулярно перевіряти і, якщо потрібно, переглядати. У нашому пошуку Істини, який ми можемо здійснювати лише з відкритим розумом, всі переконання є тимчасовими. Якщо ми дозволяємо собі глибоко пройти через цей процес, ми стаємо свідомими.

Дж. Крішнамурті, коли його попросили пояснити, що таке, на його думку, усвідомлення, сказав наступне:

«Просто просте усвідомлення! Усвідомлення своїх суджень, своїх упереджень, своїх симпатій і антипатій. Коли ви щось бачите, це бачення є результатом вашого порівняння, засудження, судження, оцінки, чи не так? Коли

ви щось читаєте, ви судите, критикуєте, засуджуєте або схвалюєте. Усвідомлювати - це бачити в ту саму мить весь цей процес судження, оцінки, висновків, відповідності, прийняття, заперечення» [2].

Бути неупередженим часом дуже важко. Більшість з нас (теософські) виховані з певним набором поглядів і цінностей, і протягом усього життя ми прагнемо оточувати себе людьми, які поділяють ті ж цінності та переконання. Тому нам може бути важко, коли ми стикаємося з ідеями, які кидають виклик нашим власним, і, хоча ми можемо хотіти бути неупередженими, час від часу ми можемо боротися з успішним застосуванням цього на практиці.

Хоча це може бути складно, але водночас і корисно. Бути щирим із самим собою, покінчивши з паном чи пані Всезнайкою, які живуть у кожному з нас, дозволить істині вийти на наш шлях. Якщо не заплутатися в накопичених знаннях, які є дуже хитрими, відкриваються двері для інтуїтивного сприйняття і необумовленого спостереження. Результати будуть щедрими.

Намагаючись подолати ті перешкоди, читаючи або чуючи про особистості, які зіткнулися в перші роки сучасного теософського руху, я схильний думати, що це було багато в чому пов'язано з тим, що я б назвав "болями зростання". Всі учасники були відносно молодими в 1875 році, коли ТТ було засновано в Нью-Йорку. Наприклад, О. П. Блаватській було 44 роки, Генрі Олкотту - 43, Вільяму Джаджу - лише 24, А. П. Сіннету - 35, а Анні Безант, яка в 1875 році ще не була залучена до ТТ, - 28.

Молоді жінки та чоловіки, сповнені того, в чому вони відчували потребу поділитися зі світом, в німецькій мові слово *begeistert* набагато краще, ніж в англійській (пристрасний) [3], описує їхній стан душі. Як це часто буває з пристрасними ініціативами, помилки були неминучі. Підхід до історії Товариства та різних подій, що розділили його, особливо після смерті ОПБ у 1891 році, вимагає повністю відкритого розуму, розуму, який не стає на чийсь бік, а просто спостерігає і звільняється від будь-якого обумовленого мислення. Якщо ми справді готові вирушити в таку подорож, то незабаром стане очевидним, що процес навчання, безсумнівно, ось-ось вплине на пове-

рхню, який поглибить наше розуміння і зменшить наші упередження.

Цікаво відзначити, що, як описано вище, пан Сіннетт, наприклад, ключова фігура в тому, що в кінцевому підсумку призвело до складання "*Листів Махатм до А. П. Сіннетта*" наприкінці його життя, просто не був здатний бути неупередженим, коли він озирався назад на ранні роки руху. Його елітарність призвела до того, що він був суворим, скептичним і навіть досить недружнім по відношенню до своїх сучасників. Інші, Генрі Олкотт, а також Анні Безант, на схилі свого життя були набагато краще здатні відкрити свій розум, критично поглянути на себе, визнати свої помилки і навіть переглянути колишні погляди. У зв'язку з тим, що стало відомо як сумнозвісна "Справа Джаджа", Генрі Олкотт пригрозив визнати, що вчинив неправильно. У книзі *Свена Ека "Дамодар і піонери Теософського Товариства"* є опис того, що сталося. Це довгий уривок, але, безумовно, він вартий того, щоб розглянути його повністю:

Коли в 1906 році полковник Олкотт востаннє відвідав Америку, він звернувся до своєї старої подруги пані Голлоуей-Ленгфорд з проханням побачитися з ним. Остання не підтримувала зв'язків з Теософським Товариством вже двадцять років, відколи залишила своїх колег-теософів у Лондоні в 1886 році і повернулася до Америки. Вона була особистою подругою сестри Олкотта Белль Мітчелл, яка вже померла. Белль була "оазою" в домашньому житті Олкотта, завжди любила його, незважаючи на те, що сама була суворою пресвітеріанкою. Олкотт зустрівся зі своєю давньою соратницею Лорою Голлоуей сумним і пригніченим, але їхня розмова, яка згодом була опублікована, відкриває нову людину, яка в життєвій боротьбі нарешті досягла внутрішньої величі.

Лора Голлоуей пише:

"Я впевнена, що він був цілком щирий, пояснюючи свою депресію скорботою за цією дорогою сестрою, але моя симпатія до нього була занадто щирою, щоб визнати самообман; я зрозуміла, що самотність і туга за домівкою були основними факторами в його випадку, так само як і фізичні недуги, а також спогади про інші особи, яких тепер немає. Я була абсолютно впевнена у цьому, коли він говорив про пані Блаватську, яку він неодноразово ха-

рактизував як свою "дорогу стару колегу", що пішла попереду нього.

Він говорив про неї як про людину, якої йому не вистачало - не тільки її присутності, але і її престижу. Йому дуже не вистачало і того і іншого, і він дедалі більше усвідомлював, що з його життя зникла велика сила, а з роботи, яку він виконував без неї, зникла рушійна сила; усвідомлював також, що його вплив зменшується, якщо не зникає.

Моє відчуття втрати - її масштабність, - сказав він, - я усвідомлюю все більше і більше, коли спостерігаю за розвитком подій у Теософському Товаристві після її смерті. Я є Президентом-засновником, але його справами керують інші, більш молоді працівники. Це правильно, і так і повинно бути, але могутнього розуму ОПБ вже немає, щоб направляти і робити непохитним, і її особистості бракує все більше і більше. Я теж скоро піду, і тоді всі старі впливи, які оточували Товариство, будуть усунуті.

Раптом мені спало на думку згадати про іншого здібного і вірного товариша, який працював з ОПБ з самого початку заснування Товариства, і я не втрималася від пориву сказати йому: "А чи не скажеш ти тепер ні слова про того відданого їй і твого співробітника, до якого після її смерті ти ставився вороже?". Він нерозривно пов'язаний у моїй свідомості з вами обома. Невже ви зовсім не оплакуєте його, цього дорогого давнього приятеля?"

"Ти говориш про Джаджа", - повільно відповів він.

"Так, про нього".

"Так, так, - перебив він, - я знаю, що ти відчуваєш до нього, і завжди відчувала". Потім, взявши мою руку в свою, він пильно подивився на моє обличчя, перш ніж відповісти, в манері, яка вражає: "Ми багато вчимося і багато переростаємо, і я прожив багато і дізнався більше, особливо що стосується Джаджа"...

Тепер я знаю, і вам буде приємно це почути, що я скривдив Джаджа, не навмисно і не зі злого умислу; тим не менше, я зробив це і шкодую про це" [4].

Анні Безант у 1928 році пише про Джаджа наступне: «Джадж [був] улюбленим другом і учнем ОПБ, а також джерелом життя для американської гілки ТТ. Високорозвинена людина, з глибоким усвідомленням глибинних іс-

тин життя, він розбудовував Товариство в Америці з малих і невтішних починань. Ніякі труднощі не лякали його, і ніякі видимі невдачі не гасили його полум'яної відданості...

Він був поруч з ОПБ у ті перші дні, бачив прояв її дивовижних здібностей і брав участь у заснуванні Теософського Товариства. І протягом решти її земного життя ця дружба залишалася непорушною, а в останні роки вона вважала його своєю єдиною надією в Америці, заявляючи, що, якщо американські члени відкинуть його, вона розірве з ними всі стосунки і більше не знатиме їх...

Духовний та інтуїтивний, він також був надзвичайно здібним організатором і лідером. Тоді відкрилося те, що ховалося під стриманою поведінкою... негасима енергія, глибока відданість, незламна воля. І все це було об'єднано єдиною метою - поширенням істин Теософії, побудовою організації, яка повинна була розсіяти насіння по всій землі» [5].

Отже, з відкритою душею, відкинувши всі можливі перешкоди для формування справедливого погляду, ми могли б навіть зробити висновок, що все, що відбувалося в ті перші роки, зіткнення особистостей, потрясіння, незалежно від того, наскільки болючими були деякі з них, були інцидентами, на яких ми можемо вчитися. Таке милосердне прийняття фактів допоможе нам рухатися далі на наших індивідуальних Шляхах. У повній відповідності з відкритістю, як Теософам і Вільнодумцям, нам пощастило мати резолюцію Генеральної ради Теософського Товариства "Свобода думки". Для розкриття цілей цієї статті ми наводимо найбільш актуальний уривок з неї:

Жоден вчитель або письменник, починаючи з ОПБ, не має права нав'язувати членам Товариства свої вчення або думки. Кожен член має рівне право слідувати будь-якій школі думки, але не має права примушувати до цього вибору інших. Ні кандидат на будь-яку посаду, ні виборець не може бути позбавлений права балотуватися або голосувати через будь-яку думку, якої він дотримується, або через приналежність до будь-якої філософської школи.

Можна зробити висновок, що в Теософії так звана *теологічна* методологія, як це прийнято в релігіях, не має місця. Теософських *теологів* не визнають. Відкритість і теологія несумісні.

Будь-яка відома релігія на нашій планеті складається з набору *вірувань*. Кожна релігія вчить або проголошує свої власні істини про світ - людство і Бога (або богів). Ці вірування пояснюють, як послідовники певної релігії можуть знайти своє спасіння. Існують священні писання та інструкції про те, що робити і чого не робити через богослов'я, віруючі отримують вказівки, як їх *інтерпретувати*. Все спрямовано до єдиної істини, а послух і, головне, беззастережне підкорення настанов є беззаперечним.

Зокрема, три монотеїстичні релігії - християнство, іудаїзм та іслам - через дуже прикриті помилкові інтерпретації спричинили і продовжують спричиняти біль і страждання. Це триває вже щонайменше 2000 років.

У Теософії те, що ОПБ знову представила нам у "*Таємній Доктрині*" - зі "Стансами" як основною відправною точкою - змушує нас бути неупередженими з самого початку. Всі наші попередні переконання повинні бути перевірені і, якщо потрібно, відкладені в сторону, якщо не забуті. Наше мислення має бути повністю сприйнятливим до нових концепцій, ідей та панорам. Це робить Теософію, як світогляд, унікальною. Саме тому я переконаний, що Теософський Рух має майбутнє і конкретне завдання, і що ця спроба Вчителів поділитися з нами своєю мудрістю не зазнає невдачі, якщо ми не будемо робити тих самих помилок, які робили релігії до цього часу.

Не може бути ніякого консерватизму або обмеження для нашого відкритого теософського мислення. Різні течії, через 145 років після заснування, заслужили своє місце під сонцем. Приємним фактом є те, що різні організації, і *це дійсно означає, що кожна з них по своєму представляє грань теософського діаманту*. У цьому відношенні я б відкинув такі терміни, як "істинна Теософія" або "чиста Теософія", як якщо б існувала неістинна, або нечиста, або псевдо Теософія. Теософія просто Є, або НЕ Є Теософією. Як шукачі, а не як проголошувачі, ми можемо увійти в цю вражаючу образну теософську бібліотеку і вибрати, яким шляхом йти.

Є групи студентів, які зосереджуються виключно на *основних вченнях*, запропонованих О.П.Блаватською, Вільямом Джаджем, Робертом Кросбі та іншими теософськими авторами *першого покоління*. Студенти в сере-

довищі Адьяра, поряд з об'ємним літературним доробком Анні Безант, відкриті для авторів *другого або третього покоління*, таких як Н. Шрі Рам, І. К. Таймні, Джой Міллз і Джон Алжео, в той час як також є місце для підходів до *яснобачення*, постульованих Ч. В. Ледбітером або Джеффри Ходсоном.

Студенти як Адьярської, так і традиції Поінт-Лома погоджуються, що праці Г. де Пууркера були дуже корисними для розуміння вчення, яке передавала ОПБ. *Творчість* і значення Дж. Крішнамурті і сьогодні залишаються темою, яка широко обговорюється. Очевидно, що К., як за життя, так і в роки після своєї смерті в 1986 році, як педагог, письменник, філософ і оратор, позитивно вплинув на мільйони людей по всьому світу і надихнув багатьох в рамках Адьярської традиції.

Відома теософка, яка проживала у Кротоні, якось сказала мені, що, заглиблюючись у роботи К., в яких часто акцент робиться на самотрансформації та відкритості, вона змогла краще зрозуміти традиційні або основні вчення, які ми знаємо з "Таємної Доктрини" та "Листів Махатм". Голландський теософ Алі Ріцема у своїй статті "Життя в істині - де зустрічаються ОПБ і Крішнамурті" писала: Ми часто застрягаємо в нашому улюбленому підході і не зовсім розуміємо цінність інших підходів. Моїм наміром було підкреслити близьку схожість між Теософією і Крішнамурті у відношенні до пошуку і життя в Істині. Обидва підходи, як і багато інших підходів, можуть допомогти нам прийти до розуміння зсередини, що, зрештою, і є метою наших досліджень.

Теософи з трьох основних течій Руху щорічно збираються на платформі Міжнародних Теософських Конференцій (МТК) - ініціативи, які я рішуче підтримав. Хочеться сподіватися, що на цій чудовій платформі, щоб не перетворитися на якийсь ледачий навчальний клуб, теософи і надалі будуть готові вийти зі своєї зони комфорту, прагнучи дослідити нові території за межами своєї власної. Якщо це буде зроблено, то МТК залишатимуться живими, але якщо на вільну думку буде накладено обмеження і будуть досліджуватися лише прийняті або відомі теми, то існує небезпека, що все це буде лише повторенням того, що було сказано раніше. Тоді можливість навчання зайде в трагічний глухий кут.

Бути по-справжньому відкритим - це мистецтво, і, як і в будь-якій іншій дисципліні, якщо ми хочемо зробити це добре, ми повинні підготувати себе до того, щоб терпляче і свідомо шукати свій шлях. Ознакою того, що ми його пройшли, безумовно, буде усвідомлення того, що всі ми, можливо, походимо з різних джерел, але пливемо в одній річці.

Примітки

1. Tim Wyatt, A Freethinkers' Way to the Galaxy <theosophyforward.com/articles/theosophy/2230-a-freethinker-s-way-to-the-galaxy>.
2. The Collected Works of J. Krishnamurti, vol. IX, Amsterdam, May 26, 1955.
3. Begeistert з німецької мови найкраще перекладається як "пристрасний", хоча важко знайти точний еквівалент.
4. TPH Adyar, India, p. 657-8.
5. The Theosophist, October 1922, p. 351.

*****

Не було й мови про те, що Крішнамурті зрадив ТТ або Вчителів, які його наставляли. У ТТ на той час існувала група людей, які стверджували, що мають контакт з Вчителями, і привласнили собі повноваження... [Тодішній президент ТТ, Анні Безант] мала дуже довірливий характер. Вона довіряла всім людям, які з нею працювали, можливо, це була одна з причин, чому вона не виступала проти них... Хоча Крішнаджі відчував, що Товариство рухається в неправильному напрямку, він не зміг зупинити цю тенденцію і тому покинув Товариство. Я вважаю, що Анні Безант була не стільки засмучена, скільки глибоко стурбована тим, як він буде піклуватися про себе... Тому вона порадила деяким членам ТТ дивитися за ним і працювати на нього.

*Радха Берньє, Теософ, серпень 2005 року
"Дж. Крішнамурті, Теософія і Теософське товариство"*

*****

Редакційна рада:

Голова редакційної ради - Наталія Березанська

Члени редакційної ради:

Раїса Калашнікова

Володимир Павлов

Оксана Прохоренко-Дученко

Віктор Хабаз